

ASPUDDEN

KULTURMILJÖUTREDNING

*SLUTVERSION
2020-10-29*

UPPDRAG

Uppdragsnummer: 305259
Titel på rapport: Aspudden kulturmiljöutredning
Version: Slutversion
Datum: 2020-10-29

MEDVERKANDE

Beställare: Riksbyggen
Kontaktperson: Peter Arvidsson Ekman

Konsult: Tyréns AB
Uppdragsansvarig: Tobias Mårud

Handläggare: Tobias Mårud, byggnadsantikvarie, Björn Paulsson, byggnadsantikvarie, Daniel Nilsson, kulturgeograf, Louise Westman, kulturgeograf.

Kvalitetsgranskning: Johanna Alton

ÖVRIGT

Bilder och illustrationer skapade av Tyréns AB om inget annat anges.

Tyréns AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 553194-7986

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	5
Syfte	5
Avgränsning	5
Metod	5
FÖRUTSÄTTNINGAR	6
Gällande lagrum	6
Vägledande dokument	7
Geologi och topografi	7
HISTORIK	8
Aspudden som tätortsnära landsbygd	8
Aspudden bebyggs	8
KARAKTÄRISERING OCH KULTURVÄRDEN	11
Område 1: Kv Grågåsen	12
Område 2: Kv Kolibrin, Härfågeln, Paradisfågeln, Tofsvipan	14
Område 3: Kv Hemgården/Aspuddens skola och Aspuddsparken	16
Område 4: Kv Tuppen, Gåsen, Gässlingen	18
Område 5: Kv Doppingen, Tärnan, Spillkråkan m.fl	19
Område 6: Kv. Korpen, Kryckan, Ljungspoven m.fl	21
Område 7: Kv. Entitan	22
Område 8: Kv. Simfågeln, Kungsörnen, Lärkfalken, Rovfågeln	23
Blommensbergsvägen	24
Området som helhet	25
Tids- och rumsmatris	29
VÄRDEFÖRHÅLLANDEN OCH FRAMGÅNGSFAKTORER	31
KÄLLFÖRTECKNING	32

SAMMANFATTNING

Med anledning av planarbetet för prövning av nybyggnad inom fastigheten Aspudden 2:1 med flera i Aspudden (2019-05858) har Tyréns AB i följande kulturmiljöutredning beskrivit utredningsområdets karaktär, historik och kulturvärden samt värdefaktorer med rekommendationer för det fortsatta detaljplanearbetet.

Gamla Aspudden, kvarteren med 1910-tals bebyggelsen utmed Hägerstensvägen är, tillsammans med kvarteret Gärdsmynen utpekade som kulturhistoriskt värdefull miljö. Inom utredningsområdet ligger S:t Sigfrids kyrka som är skyddad som kyrkligt byggnadsminne.

Kulturvärden inom området grundar sig till stor del i P. O. Hallmans stadsplan med slingrande gator, fondmotiv och oregelbundna kvarter. Planeringen av bebyggelsen visar på stor hänsyn till topografin. Efterföljande bebyggelse har passats in i strukturen och fyllt igen luckor i gaturum och platsbildningar. Planen och området präglas av de topografiska förutsättningarna med höga förkastningsbranter och däremellan ett kuperat landskap med en central dalgång. Ett fåtal spår i form av ekar och gatusträckningar visar på områdets nyttjande och historia innan det tidiga 1900-talets exploatering. Området är till stor del fullt utbyggt med undantag av utsparade grönstråk och svårbebyggda bergspartier.

Bebyggelsen är varierad med årsringar som i stort sammanfattar hela 1900-talets vardagliga bostadsarkitektur. De främsta karaktärsdragen är den för Aspudden så typiska kvarteren utefter Hägerstensvägen med stenstadsbebyggelse från 1910-talet som präglas av en sparsmakad jugendstil samt 1940-talets mycket varierade bebyggelse med genomgående tydligt terränganpassad planering och integrering av natur i bebyggelseområdena. Bebyggelsen domineras av flerfamiljs- hus med folkhemsidealets förtecken, punkthus, tjockhus och lamell- hus uppförda i utsparad naturmark - hus i park. Men även ett stort antal småhus, många gånger typhus från 1930- och 1940-tal, finns i området.

Rekommendationer till föreliggande projekt är att ny bebyggelse bör förhålla sig till omgivande vegetation och inte vara högre än anslutande fullvuxna träd.

Lamellhus ansluter till befintlig årsring och behöver en medveten gestaltning i förhållande till karaktären. De bör ha en anpassad färgskala, terränganpassas samt ha tak i form av sadeltak belagda med rött tegel.

Stadsradhus ses som en ny årsring och tillåts därför ha ett friare formspråk, men de bör ha en anpassad färgskala, traditionellt fasadmaterial såsom trä, puts eller tegel och terränganpassas.

Utmed Blommensbergsvägen bör utrymme för förgård planeras in.

Integrera grönska i bostadskvarter – bebyggelsen finns och syns, men smälter in i naturen. Skapa öppna till halvöppna strukturer med passager och siktstråk till gröna innergårdar mellan huskroppar. Bibehåll områdets gröna karaktär. Spara äldre, stora ekar och tallar och värna de sammanhängande grönstråken.

Murar och trappor ska ha en medveten utformning anpassad till eller med avstamp i områdets äldre befintliga stenarbeten.

INLEDNING

SYFTE

På uppdrag av Riksbyggen har Tyréns AB skapat en kulturmiljöutredning för en del av Aspudden som bedömts relevant för aktuell fråga om nyetablering av bebyggelse. Utredningen syftar till att ge kunskap om områdets kulturhistoriska värden med fokus på stadsbildens helhetsmiljö samt utgöra underlag för ställningstagande om möjlig exploatering inom området samt i framtagandet av detaljplan.

AVGRÄNSNING

Frågan om nyetablering av bebyggelse är aktuell för området kring korsningen Blommensbergsvägen - Erik Segersälls väg, i rapporten kallat delområde 1: Kv Grågåsen och delområde 2: Kv Kolibrin, Härfågeln, Paradisfågeln, Tofsvipan. Det aktuella området innefattar delar av Blommensbergsvägen och Erik Segersälls väg. Avgränsningen av utredningsområdet syftar till att redovisa relevanta karaktärsdrag i direkt angränsande miljö till detta område. Samt för att redovisa så mycket som möjligt av Aspuddens karaktärsdrag och värden utan att redovisa hela stadsdelen. Med vald avgränsning bedöms huvuddragen för Aspuddens karaktär ha kunnat redovisas, med undantag för industrihistorien som varit betydande för stadsdelens tillkomst. Vinterviken har dock bedömts ligga för perifert för att vara aktuellt och övriga industrier låg utanför stadsdelen, så som Örnsbergsviken, Tellusborg och Liljeholmen.

METOD

Utredningen kommer att genomföras inspirerat av analysmetoden DIVE. Analysen följer en struktur i fyra steg där den lokala anpassningen är viktig.

Steg 1 - (Describe) Beskrivande

Kort beskrivning av områdets historiska karaktär med speciella utvecklingsdrag och kännetecken. Det beskrivande steget sammanfattas i en tid- och rumsmatris som visualiserar områdets historiska innehåll och samband.

Steg 2 - (Interpret) Tolkande

Kort beskrivning av områdets historiska betydelse samt speciellt betydelsebärande och förmedlande egenskaper.

Steg 3 - (Value) Värderande

Kort beskrivning av områdets kulturhistoriska värden samt utvecklingspotential, sårbarhet och förändringskapacitet.

Steg 4 - (Enable) Aktiverande

Kort beskrivning av områdets handlingsmöjligheter med förslag och idéer för förvaltning och utveckling av utpekade historiska kvaliteter och resurser.

FÖRUTSÄTTNINGAR

GÄLLANDE LAGRUM

PLAN- OCH BYGGLAGEN (2010:900)

Plan- och bygglagen (PBL) reglerar hur mark- och vattenområden används och utvecklas. Planläggning ska enligt PBL:s andra kapitel ske med hänsyn till bland annat natur- och kulturvärden och främja "ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder".

Lagen fastställer att byggnader eller områden som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas. För all bebyggelse gäller varsamhetskrav och krav på anpassat underhåll.

PBL 2 KAP. 1 §

Vid prövning av frågor enligt denna lag ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen.

PBL 2 KAP. 6 § (HÄNSYN)

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. Stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan [...]

PBL 8 KAP 1 § (UTFORMNING)

En byggnad ska 1. vara lämplig för sitt ändamål, 2. ha en god form-, färg- och materialverkan

PBL 8 KAP 9 § (TOMTER)

En obebyggd tomt som ska bebyggas ska ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen.

8 KAP. 13 § (FÖRVANSKNING)

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Bestämmelserna omfattar även tomter som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan, allmänna platser och bebyggelseområden.

KULTURHISTORISK KLASSIFICERING

Stadsmuseets klassificeringskarta är ett redskap inom Stockholms stad vilket används som ett kunskapsunderlag i stadens hantering av PBL:s regelverk kring varsamhet och förvanskning. På kartan finns tre färger som markerar olika grad av kulturhistoriskt värde:

Blå - Fastigheter som har bedömts ha synnerligen högt kulturhistoriskt värde är blå på kartan. Både blå och gröna fastigheter har bedömts ha sådana särskilda värden som avses i PBL 8:13.

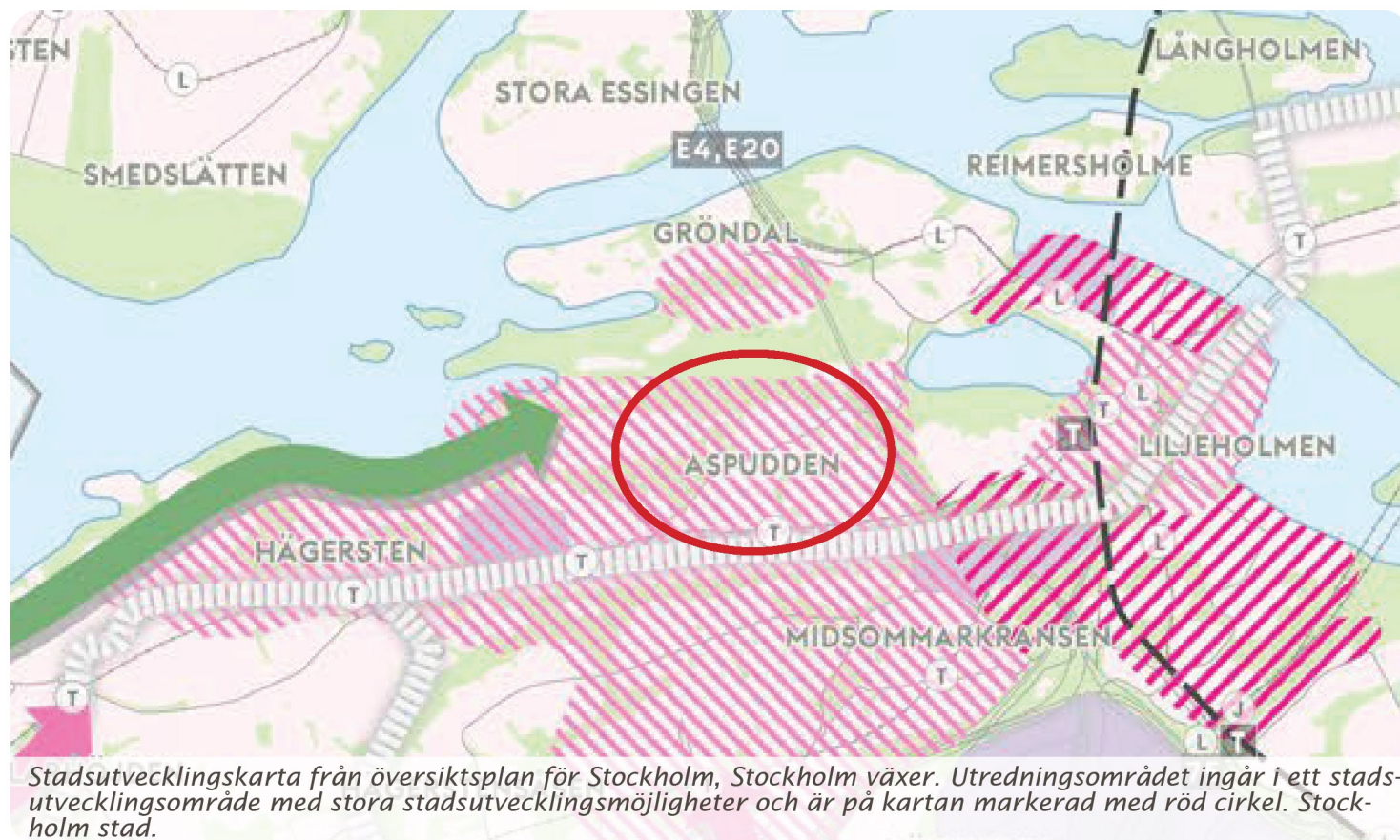
Grön - Fastighet som har bedömts ha högt kulturhistoriskt värde och bedömts vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Både blå och

gröna fastigheter har bedömts ha sådana särskilda värden som avses i PBL 8:13.

Gul - Fastigheter som har bedömts ha visst kulturhistoriskt värde och/eller är av positiv betydelse för stadsbilden.

Inom området är det mesta av bebyggelsen gulmarkerad. I Aspudden finns även grönmärkt bebyggelse. Inom området finns en blåmarkerad byggnad; Sankt Sigfrids kyrka. Aspuddens centrala delar är klassad som en kulturhistoriskt värdefull miljö vilket innebär att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt dess kulturhistoriska värden.

Visuellt präglas Aspudden starkt av topografin med norrvända förkastningsbranter och däremellan ett kuperat landskap med tidigare uppodlade sänkor och skogklädda kullar. Karaktäristiskt är också naturmarksvegetationen i slänter, hållmark på höjderna och den höga andelen grönska i den tidstypiska bebyggelsen.

KULTURMILJÖLAGEN (1988:950)

Kulturmiljölagen (KML) reglerar skydd och vård av kulturmiljövården.

2 kapitlet KML reglerar fornlämningar. Enligt kulturmiljölagen är en fornlämning en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk som är varaktigt övergivna och som har tillkommit före år 1850. Det är enligt KML förbjudet att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning. Inom området finns få registrerade fornlämningar. En övrig kulturhistorisk lämning (L2013:1771 Gränsmärke) är lokaliserad i områdets södra gräns. En övrig kulturhistorisk lämning (L2013:683 Fornlämningsliknande lämning) samt en fornlämning (L2013:1814 Småindustriområde) är lokaliserade i dess nordvästra del.

Enligt 3 kapitlet 1 § KML får en byggnad med synnerligen högt kulturhistoriskt värde, eller som ingår i ett bebyggelseområde med synnerligen högt kulturhistoriskt värde, förklaras som byggnadsminne av Länsstyrelsen. Ett byggnadsminne kan berätta om specifika händelser eller enskilda personers historia. Byggnader, miljöer och anläggningar som byggnadsminnetsförklarats enligt KML benämns som enskilda byggnadsminnen. Inom området finns ett sådant enskilt byggnadsminne, Sankt Sigfrids kapell.

MILJÖBALKEN (1998:808)

Miljöbalken (MB) syftar till att främja en hälsosam och god miljö för både nuvarande och framtida generationer genom bestämmelser för hushållning av mark och vatten och reglerar bland annat riksintressen för kulturmiljövården. Området ingår inte i riksintresse för kulturmiljövården.

VÄGLEDANDE DOKUMENT

ÖVERSIKTSPLAN

Stockholms stad översiktsplan "Stockholm växer" vann laga kraft 23 mars 2018. Översiktsplanen beskriver hur Stockholm besitter en komplex och mångfacetterad kulturmiljö. I och med att kulturmiljön är ett allmänt intresse finns därför ett särskilt ansvar att förvalta och utveckla staden i linje med aktuella lagar och överenskommelser. Aspudden ingår i ett stadsutvecklingsområde med stora stadsutvecklingsmöjligheter där omfattande komplettering föreslås. I översiktsplanen beskrivs följande:

I Aspudden finns stora möjligheter till stadsutveckling genom komplettering av ny bostadsbebyggelse, förskolor och skola och service, vilket bland annat lyfts fram i programmet för Aspudden och Midsommarkransen som beslutades 2013.

Stockholms stad framhåller att bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden. Som planeringsinriktningar skriver Stockholms stad bland annat även att:

Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.

PROGRAM FÖR ASPUDDEN OCH MIDSOMMARKRANSEN

Den tidigare översiktsplanen "Promenadstaden - översiktsplan för Stockholm" pekar ut ett aktuellt område utanför dagens innerstad som den centrala stadens utvidgning. I samband med det tog stadsbyggnadskontoret fram ett program för att utreda vad det innebär för Aspudden och Midsommarkransen. Förutom ny grundskola nya förskolor möjliggörs mellan 1 300 och 1 600 nya bostäder i programmet. Bebyggelsen syftar till att stärka stadsdelarnas kopplingar dem emellan samt stärka de idag otydliga entréerna.

GEOLOGI OCH TOPOGRAFI

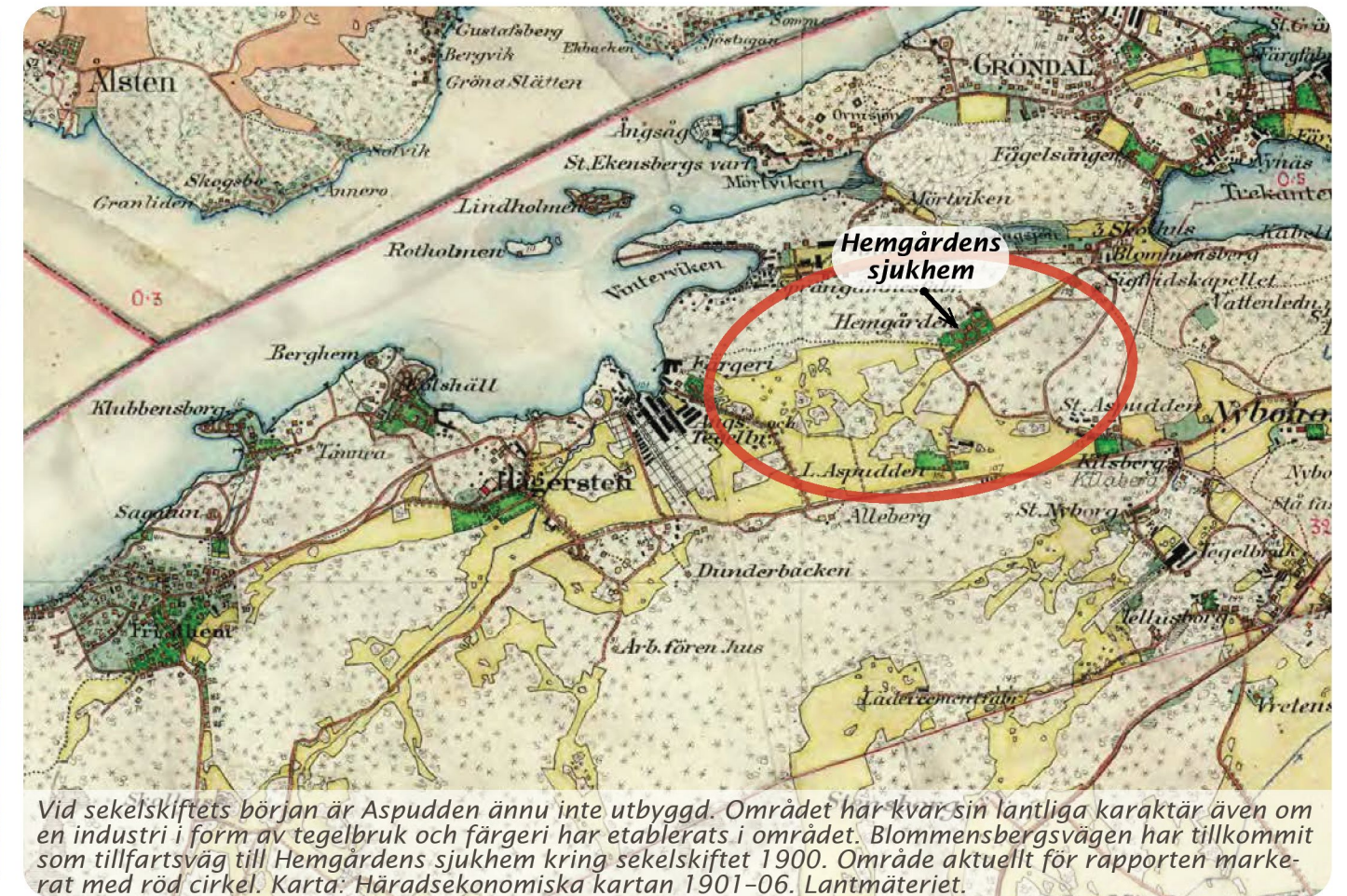
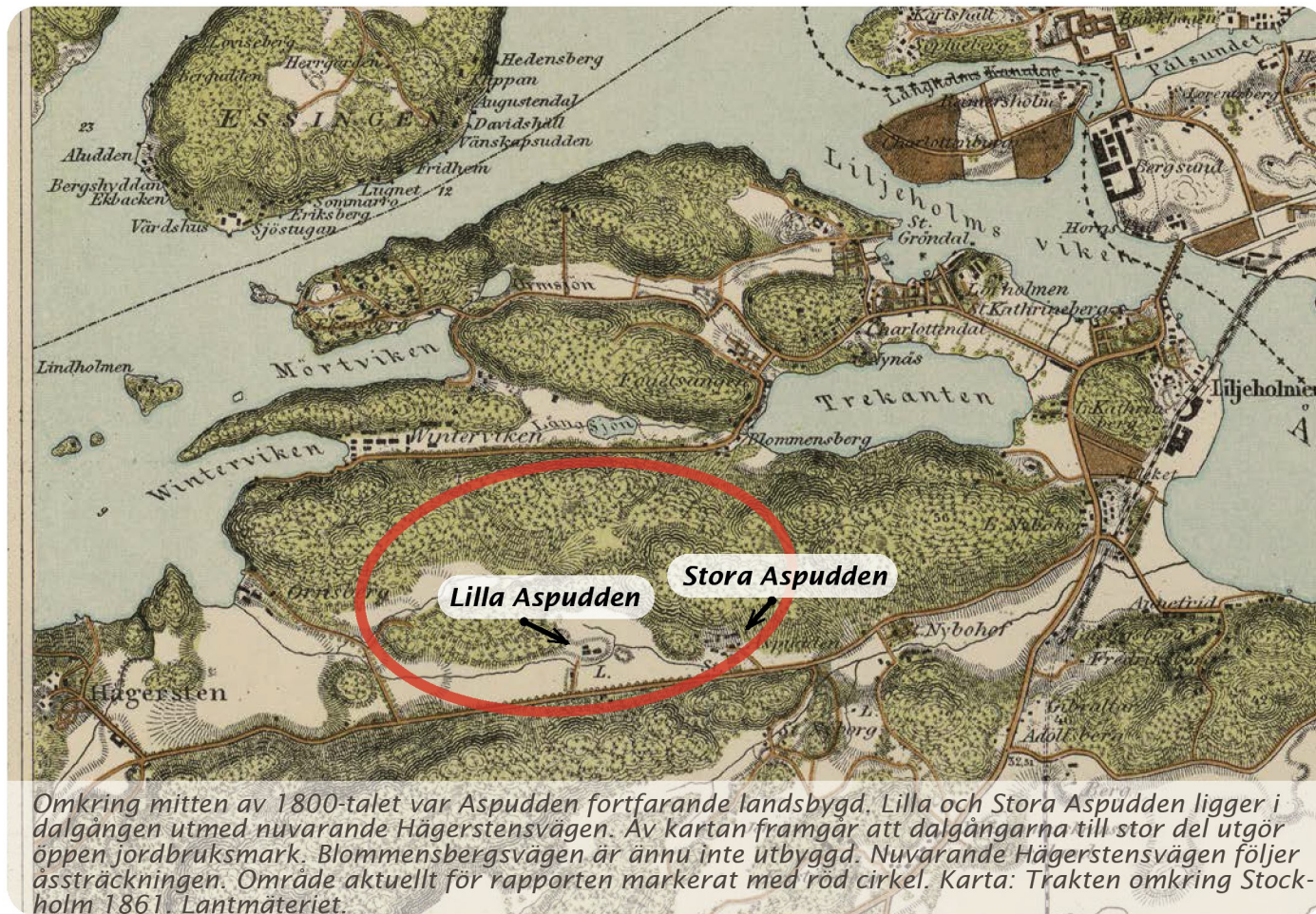
Området Aspudden ligger i ett sprickdalslandskap som är typiskt i Mälaramrådet. I området finns både bergsryggar och dalgångar representerade. Nivåskillnaderna inom området är stora och på flera ställen återfinns bergsbranter.

I dalgångarna dominerar jordlagren av postglacial lera och högre upp främst av morän. De högsta partierna är bevuxna med hållmarkstallskog och i dalgångarna dominerar öppen mark och lövträd. På bergssluttningarna och höjderna framträder berg i dagen på många ställen.

Under Stockholms utbyggnad har bebyggelse och anläggningar ofta placerats medvetet för att betona landformer och med hänsyn till natur- och rekreationsvärden.

HISTORIK

ASPUDDEN SOM TÄTORTSNÄRA LANDSBYGD

Namnet Aspudden kommer från ett 1700-talstorp, tillhörande Hägerstens gård, vilken kom att avstyckas under 1760-talet från Årsta säteri. Torpet delades under 1800-talet i Stora och Lilla Aspudden vilka båda låg vid nuvarande Hägerstensvägen. Stora Aspudden låg upp mot nuvarande Schlytersvägen, ungefär mellan Schlytersvägen 39 och Hägerstensvägen 96, och Lilla Aspudden låg ungefär där rondellen, Hägerstensvägen 155 och den lilla parken vid Manhemsgatan ligger idag. På Lilla Aspuddens gård bedrevs under 1800-talet omfattande blomster- och fruktodlingar. På Stora Aspudden ägnades verksamheten åt tobaksodling.

Trakten var länge lantlig med bördig åkermark mellan åsarna i norr och söder, vilket idag visar sig genom spår i landskapet i form av äldre ekar i tidigare betesmarker och brynzoner ut mot åkermark.

ASPUDDEN BEBYGGS

Snart gjorde stadens trångboddhet och industrialismens framryckning sig gällande i området. 1862 invigdes stambanan mellan Stockholm och Göteborg vilket bidrog till en ökad industribebyggelse i och kring Aspudden. Stadsdelen bildades formellt 1926 under namnet Vinterviken och fick sitt nuvarande namn 1934.

Strax efter sekelskiftet utvecklades Aspudden till en av Stockholms första hyreshusförstäder. Det socialt och ideellt inriktade företaget Byggnads AB Manhem köpte 42 hektar av marken som hört till torpen Aspudden samt delar av marken som tidigare tillhört Hägerstens gård med syftet att uppföra arbetarbostäder med god standard. Hägerstens gård ägdes då av handelsbolaget Olsson & Rosenlund. En stadsplan upprättades 1906 av P. O. Hallman, med slingrande gator, fondmotiv och oregelbundna kvarter. Den slutliga stadsplanen med rätlinjiga gator och hög exploatering, utarbetad av H. G. Torulf vid Allmänna Ingenjörbyrå, var klar 1907. Tre år senare startade Manhembolaget försäljning av villatomter samtidigt som man började bygga de första flervåningshusen längs Hägerstensvägen. De var även delaktiga

Flygbild 1898 över trakten kring Aspudden. Linan från luftballongen bilden är tagen från syns på bilden och når marken vid dagens Pilgrimsvägen - i höjd med dagens Kilaberg i Aspudden. Stora Aspudden syns centralt i bilden, tillsammans med Emmalund vid Pilgrimsvägen och Lilla Aspudden i bildens övre del. Digitala stadsmuseet

Flygbild över Aspudden mot öster Oscar Bladh 1935. Digitala stadsmuseet.

i spårvägsförbindelsen till Liljeholmen 1911, som ledde till att inflyttningen till Aspudden tog fart. Förbindelsen gick över Liljeholmsbron i tre linjer mot Tellusborg, Midsommarkransen samt Aspudden. Stadsplanen utvidgades 1918, fem år efter att Aspudden inkorporerades i Stockholm stad.

Till Aspudden flyttades 1904 S:t Sigfrids kyrka, ursprungligen uppförd som S:t Stefans kapell år 1900 vid hörnet Tulegatan-Frejgatan i Vasastaden. Nedanför kyrkan, vid norra sidan av nuvarande Blommensbergsvägen, låg Hemgården vilken fungerade som prästbostad. Hemgården kom dock snart att inhysa Aspuddens sjukhem, en privatklinik för bland annat nervsjuka. Senare nyttjades Hemgården som del av Aspuddens skola, då kallad Gröna Villan, innan den revs på 1960-talet.

På 1930-talet började den första förtätningen och utbyggnaden av stadsdelen med för tiden moderna smalhus. Luckorna mellan Hägerstensvägens 1910-tals bebyggelse, där enligt de ursprungliga pla-

nerna offentliga byggnader skulle ha uppförts, fylldes med bostäder. Efter att staden köpt marken 1944 inleddes en omfattande utbyggnad av bostäder i Aspudden. Sven Markelius upprättade en ny modern stadsplan präglad av grannskapstänkande, med lamellhus grupperade kring gårdar, kompletterade av punkthus. Efter detta skedde en gradvis förslumning av stadsdelen och en upprustning genomfördes på 1970-talet efter att den äldre bebyggelsen varit på väg att rivas. Sedan dess har mindre kompletteringar med ny bebyggelse skett kontinuerligt, bland annat genom att solitära flerbostadshus byggts på tomter efter att tidigare enfamiljshus köpts upp och rivits.

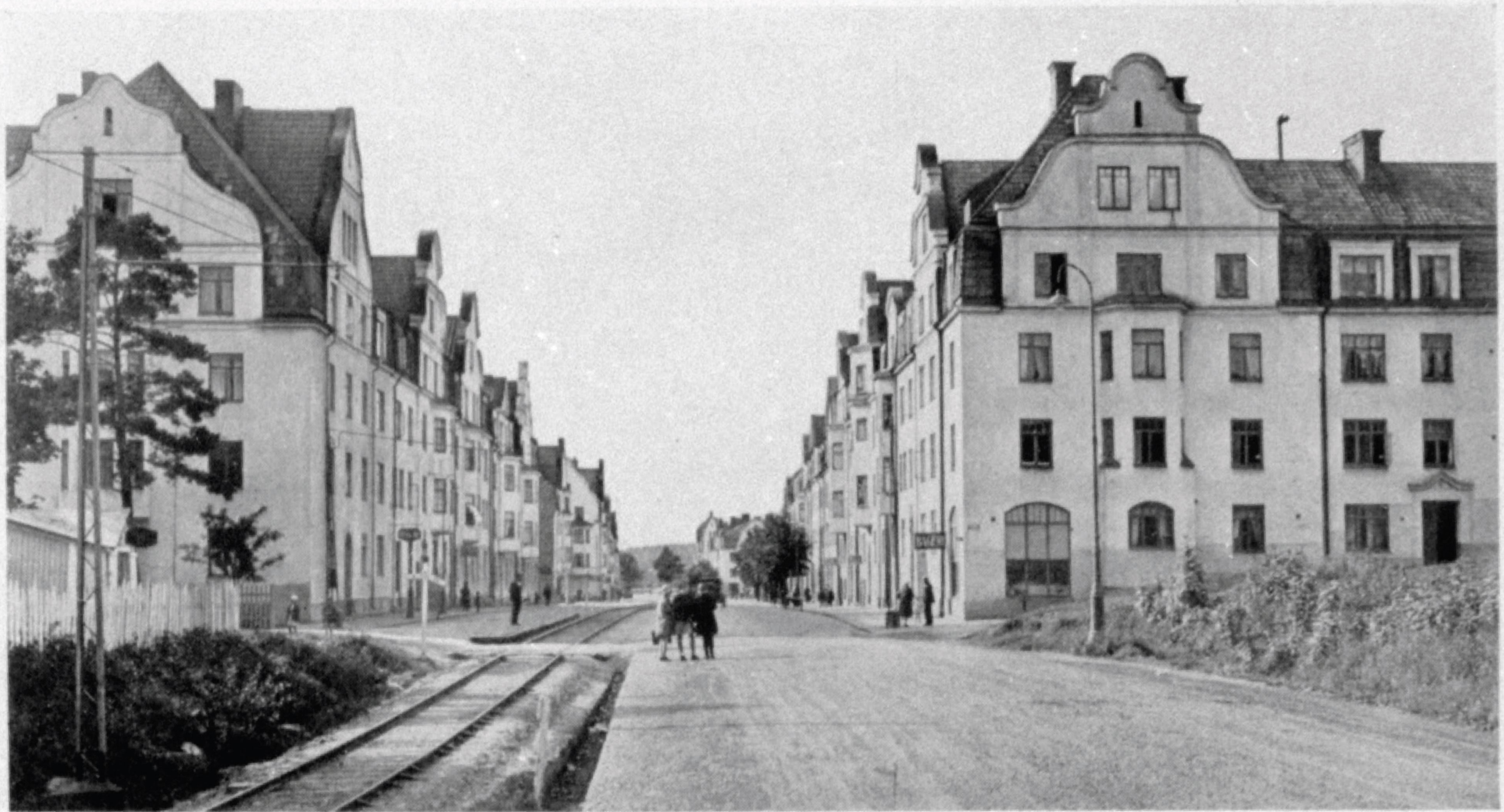
Kommunikationerna utvecklades under 1900-talets andra hälft. Under 1960-talet började anläggandet av Essingeleden. År 1964 öppnade tunnelbanelinjen som ersatte spårvägstrafiken.

HISTORISKA VÄGSTRUKTURER

Redan på 1600-talet gick en vinterväg från Fittja och över isarna på Mälaren in i Vinterviken och fortsatte över sjön Trekanten in till staden vid Hornstull. Även kommunikationsstråket längs med nuvarande Hägerstensvägen har lång kontinuitet. Gatan fick sitt nuvarande namn 1924 och hette vid anläggande av Aspudden Jarlagatan. Innan dess var den en viktig förbindelselänk till herrgården Hägerstens gård och fortsatt sydväst längs med Mälaren till Jakobsbergs och Bredängs gårdar på säteriets Sättras ägor.

Blommensbergsvägen har en yngre historia. Namnet "Blommensberg" härrör från stenhuggarfamiljen Blom, som ägde hus i Vintervikens östligaste del (mellan sjön Trekanten och en den numera igenlagda sjön Långsjön). Familjen ägde en krog som kallades Blommens berg i slutet av 1700-talet, vid vägen som kom att få detta namn. Tidigare hade krogen kallats Bullerbackens krog och Jungfrudansen. Även Aspuddens sjukhem låg vid Blommensbergsvägen. Byggnaden revs på 1960-talet men är känd för att Hermann Göring var intagen som patient här 1925 för att bli kvitt sitt morfinberoende.

Vykort föreställande Hägerstensvägen genom Aspuddens centrala delar under 1900-talets första hälft. Digitala stadsmuseet

KARAKTÄRISERING OCH KULTURVÄRDEN

Kapitlet syftar till att redovisa den fysiska miljön inom delområden samt ge en helhetsbild av Aspudens kulturvärden. Karaktäriseringen innehåller beskrivning av området samt bebyggelsen följt av en redovisning av delområdenas kulturvärden. Utifrån det följer en analys av dess känslighet och tålighet. Karaktäriseringen sammanfattas av en beskrivning av området som helhet följt av en tids- och rumsmatris.

DELOMRÅDEN

Område 1: Kv Grågåsen

Område 2: Kv Kolibrin, Härfågeln, Paradisfågeln, Tofsvipan

Område 3: Kv Hemgården/Aspuddens skola och Aspudsparken

Område 4: Kv Tuppen, Gåsen, Gässlingen

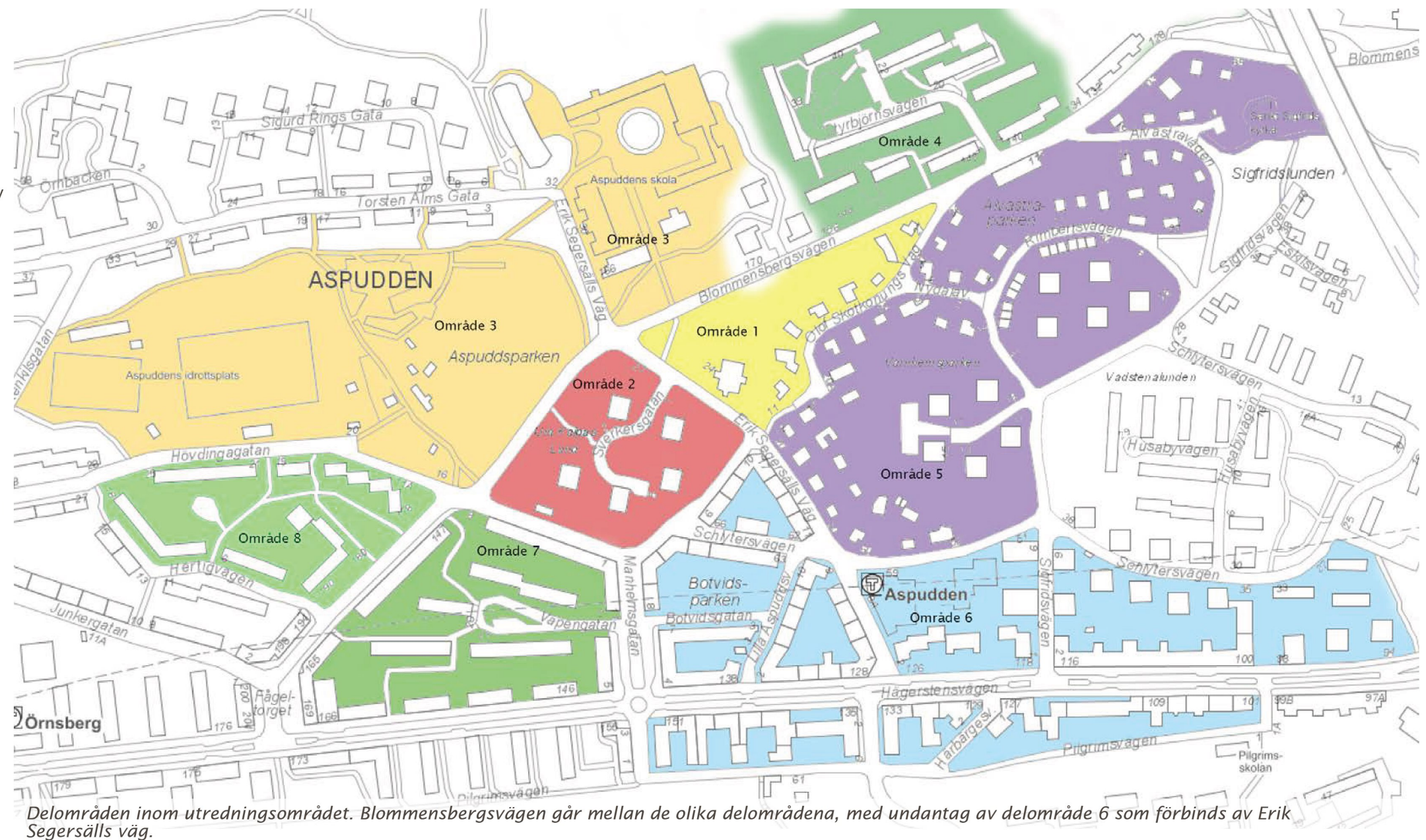
Område 5: Kv Doppingen, Tärnan, Spillkråkan m.fl

Område 6: Område 6: Kv. Korpen, Kryckan, Ljungspoven m.fl

Område 7: Område 7: Kv. Entitan

Område 8: Kv. Simfågeln, Kungsörnen, Lärkfalken, Rovfågeln

Blommensbergsvägen

Delområden inom utredningsområdet. Blommensbergsvägen går mellan de olika delområdena, med undantag av delområde 6 som förbinds av Erik Segersälls väg.

OMRÅDE 1: KV GRÅGÅSEN

Karaktärsdrag: Varierad småhusbebyggelse, området utgjordes ursprungligen av volymmässigt enhetlig bebyggelse, men med variation i utformning och materialval. Områdets gemensamma karaktärsdrag är terränganpassad småskalig bebyggelse med lummiga trädgårdar, något indragna från gatan. Området karaktäriseras även av den norra slänten i form grönpassage med träd och baksida av trädgårdar/småhustomter.

BESKRIVNING

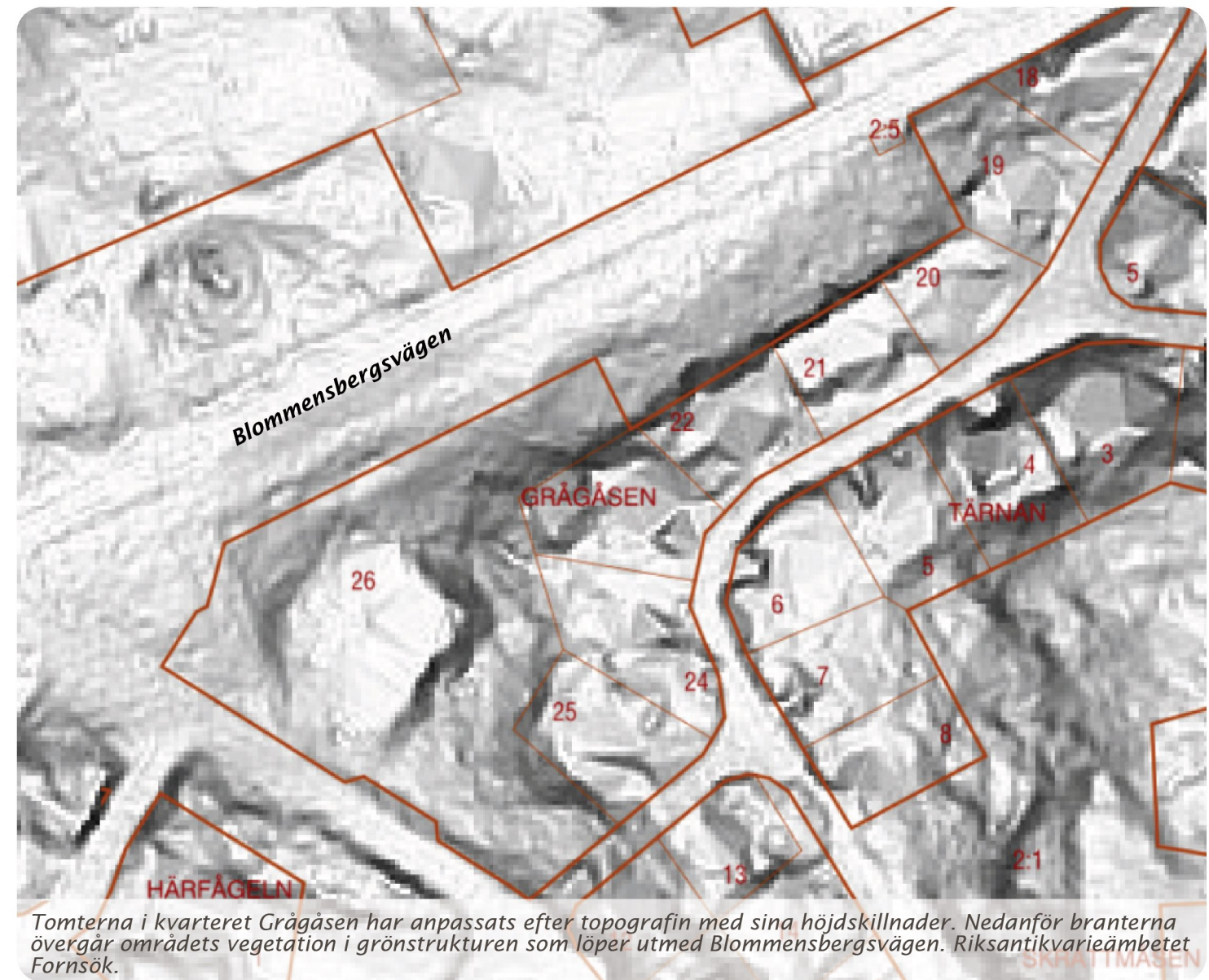
Utmed Erik Segersälls väg ligger en nybyggd förskola på tomt med sparade äldre träd och berghällar. Utmed med Olof Skötkonungs väg ligger småhustomter inplacerade på en höjdsträckning som sluttar ner och mynnar ut mot Blommensbergsvägen.

Tomterna i kvarteret har anpassat sig genom murar som följer terrängens sluttning.

Grönstråket består av blandning mellan anlagd parkmark och naturmark. Utmärkande för grönstrukturen utmed Blommensbergsvägen är de sparade äldre stora ekarna. Vida trädkronor vittnar om ekar som växt upp med plats att breda ut sig. Ett minne av att området historiskt nyttjats för bete. Vegetationen skymmer (åtminstone under sommartid) i hög grad småhusbebyggelsen i kvarteret.

Kvarteret Grågåsen gränsar till ett grönstråk utmed Blommensbergsvägen. Innanför en zon med klippt gräs finns lövskog med äldre stora ekar. Vy utmed Blommensbergsvägen västerut, med kvarteret Grågåsen innanför grönområdet till vänster.

Tomterna i kvarteret Grågåsen har anpassats efter topografin med sina höjdskillnader. Nedanför branterna övergår områdets vegetation i grönstrukturen som löper utmed Blommensbergsvägen. Riksantikvarieämbetet Forsök.

Ås- och bergsryggar, branter, dalgångsstråk och vegetation från tidigare markanvändning bidrar till att göra det historiska natur- och kulturlandskapet tydligt.

BEBYGGELSE

Området går längs Olof skötkonungs gata och utgörs av småskalig villabebyggelse från 1940-talet med mindre trädgårdar i kuperad terräng. Bebyggelsen är väl anpassad till topografin som är mycket kuperad. Villabebyggelsen var ursprungligen konsekvent utformad med 1½ våning i suterräng, småskalig volym och tegeltäckt sadeltak men individuellt varierad avseende material, planlösning och fönstersättning.

Områdets ursprungliga karaktär har till viss del förändrats genom att delar av den ursprungliga bebyggelsen på senare tid rivits och ersatts med ny bebyggelse såsom en förskola och ett radhus. Flera av villorna har även förändrats genom om- och tillbyggnader. I områdets västra del låg tidigare ett daghem i en våning från ca 1965, men som revs under 2000-talet för att ersättas av förskolan.

KULTURVÄRDEN

Områdets kulturvärden utgörs av bebyggelsens och tomternas småskalighet. De, från gatan, något indragna bostadshusen med lummiga trädgårdar längs en slingrande väg för tankarna till både folkhemets och trädgårdsstadens ideal. Byggnadernas enkla och rationella utformning och planlösning är ett uttryck för hur en familj kunde bo under mitten av 1900-talet.

KÄNSLIGHET - TÅLIGHET

Branter och slänter är känsliga mot ingrepp som förändrar delområdets topografi och påverkar förståelsen för hur befintlig bebyggelse har terränganpassats.

Terränganpassade, slingrande vägar på bergssidan är känsliga mot uträtning.

Murar och trappor i delområdet är karaktärsskapande inslag som visar på lösningar för att hantera höjdskillnader och öka tillgängligheten.

ten. Dessa är känsliga för borttagande och utjämning av mark.

Grönområdet ut mot Blommensbergsvägen är känslig för påverkan som bryter sammanhängande större grönstruktur som inkluderar Aspudsparken och grönytor utmed Blommensbergsvägen.

Grönytor som löper genom delområdet är känsligt för borttagande av äldre ekar då dessa bidrar till att göra det historiska natur- och kulturlandskapet tydligt.

Bostadshusen i delområdet är känsliga för tillbyggnader som sträcker sig ut mot gatan och som överordnar sig byggnadens karaktär avseende volym. Eftersom områdets karaktär är varierande avseende detaljer och materialval, bedöms området som tåligt för eventuella förändringar av denna typ.

Anlagda gräsytor på allmän mark är tåliga förutsatt att omkringliggande miljöer inte påverkas negativt.

Stödmur längs med tomternas norra gräns, mot den lägre liggande Blommensbergsvägen.

Bakom muren återfinns villornas lummiga trädgårdar.

OMRÅDE 2: KV KOLIBRIN, HÄRFÅGELN, PARADISFÅGELN, TOFSVIPAN

Karaktärsdrag: Impediment med punkthus i höjdläge, utsparat grön mark ut till gata. Terränganpassning, berghällar och trädvegetation. Enhetligt och konsekvent utformade byggnader i förhållande till varandra, regelbunden och rationell fönstersättning, portar i trä samt burspråk med tillhörande balkonger, puts i ljus kulör.

BESKRIVNING

På en höjd ligger kvarteren Kolibrin, Härfågeln, Paradisfågeln, Tofsvipan. Kvarterens punkthus accentuerar höjdläget och nivåskillnader i terrängen. Husen ligger indragna från omkringliggande vägar, med sparad grön mark ut till gata. Områdets höjdläge samt grönstruktur mot lägre liggande gator skapar en barriär mot närliggande områden.

Områdena mellan punkthusen består främst av hållmark med främst ek och tall samt partier med berg i dagen. Det finns få anlagda större gräsytor, förutom i direkt anslutning till Blommensbergsvägen. Infarten till området, Sverkersgatan, har också terränganpassats, där den kröker runt en bergsformation i områdets mitt.

BEBYGGELSE

Bostadsområdet från 1947-1949 utgörs av fem punkthus i sju våningar. Bebyggelsen som är placerad i varierande topografiska höjdlägen på och längs med en berghäll, är terränganpassad och omges av stenhäll- och skogspartier.

Byggnaderna knyts samman genom Sverkersgatan som är en svängande infartsväg som går runt en bergshallsformation i områdets mitt. Byggnaderna är ritade av arkitekten Sture Frölén och är konsekvent utformade sinsemellan med ett tydligt funktionalistiskt formspråk, vilket visar sig genom den ljusa släta fasadputsen, regelbundna och rationella fönstersättningen, samt burspråken som är anslutna till mindre balkonger.

Punkthusen är centrerade till områdets mitt och omgivna av naturmark.

Sparad naturmark mot Erik Segersälls gata i anslutning till kvarteret Härfågeln. Områdets grönstruktur skapar en barriär mot gatan samt närliggande områden.

Områdets grönstruktur gränsar mot Blommensbergsvägen och uppfattas som en del av det större gröna rummet inom vilket Aspudsparkens struktur är dominerande.

KULTURVÄRDEN

Området vittnar om den svenska funktionalismens ideal ur ett arkitektoniskt och ett planeringsmässigt perspektiv. Kulturvärdena kommer till uttryck genom bebyggelsen som är glest placerad, enhetligt och konsekvent utformade med ett stilrent formspråk. Terränganpassningen med vegetation och hållmarker är ett exempel på hur man under 1900-talets mitt byggde ut staden i naturen - "hus i park". Vegetationen runt området bidrar till att bebyggelsen smälter in i det övergripande området.

KÄNSLIGHET - TÅLIGHET

Delområdets naturmark är känslig för påverkan som innebär en karaktärsförändring.

Delområdet är känsligt för sprängning eller andra åtgärder som förändrar eller påverkar upplevelsen av områdets topografi.

Infartsvägen är känslig mot uträtning.

Delområdet är känsligt för ny bebyggelse som konkurrerar med punkthusens dominans.

Grönområdet ut mot Blommensbergsvägen är känsligt för påverkan som bryter sammanhängande större grönstruktur som inkluderar Aspudsparken och grönytor utmed Blommensbergsvägen.

Området är tåligt för komplettering av bebyggelse som underkastar sig punkthusen och förhåller sig till omgivande bebyggelse genom en konsekvent placering och utformning. Områdets homogena karaktär är känsligt för åtgärder på enskilda byggnader och dess arkitektoniska detaljer, exempelvis att en byggnad får en annan kulör.

Den svängande infartsvägen Sverkersgatan binder ihop de fem punkthusen. Sverkersgatan har infart från Erik Segersälls väg.

Foto från Erik Segersälls väg på ett av områdets fem punkthus. Byggnaden har en tidstypisk funktionalistisk arkitektur med bland annat balkonger kopplade till burspråk. Bebyggelsen är placerad indragen från vägen och omringas av vegetativa berghällar.

OMRÅDE 3: KV HEMGÅRDEN/ASPUDDENS SKOLA OCH ASPUDDSPARKEN

Karaktärsdrag: Rekreation, park och skola. Grönt med fullväxta träd, kuperat, bebyggelsen funktionsanpassad, ofta med hög kvalitet i utformning och utförande.

BESKRIVNING

Aspuddsparken är en naturpark som ursprungligen formgavs under 1950-talet. Under funktionalismen blev naturen och möjligheter att utöva olika aktiviteter viktiga utgångspunkter för parkernas utformning. Detta är karaktäristiskt även för Aspuddsparken. Delar av dagens park ligger lågt i topografin och har historiskt använts som jordbruksmark.

Parken har en varierad topografi och ligger delvis nedsänkt i förhållande till omgivningen. De öppna ytor med damm och lekpark centralt i parken ramar in av naturmark med en stor andel ädellövträd (främst ek) i dess ytterkanter. Parken ingår i en övergripande grönstruktur som går från längs med Mälaren och upp via Aspuddsparken och Vinterviken till sjön Trekanten. Parken är en viktig målpunkt för rekreation och har höga bruksvärden. I Aspuddsparken ligger även Aspuddens idrottsplats.

På andra sidan Erik Segersälls väg ligger Aspuddens skola. Skolan ligger indragen från Blommensbergsvägen. Både längs med denna väg och inne på skolgården finns växtlighet i form av träd och buskar. Skolgårdens öppna gröna struktur uppfattas som en del av Aspuddsparkens större gröna rum.

BEBYGGELSE

Aspuddsparken och Aspuddens idrottsplats utgör en gemensam rekreationsyta, om än uppdelad genom staket som kringgärdar idrottsplatsen. Idrottsplatsen ligger i Aspuddsparkens västra del, i östra delen finns en parklek med plaskdamm, djurhagar med ett stort antal djur och en minigolfbana. Hela området är omgivet av stora lövträd. Några enklare äldre byggnader finns i området.

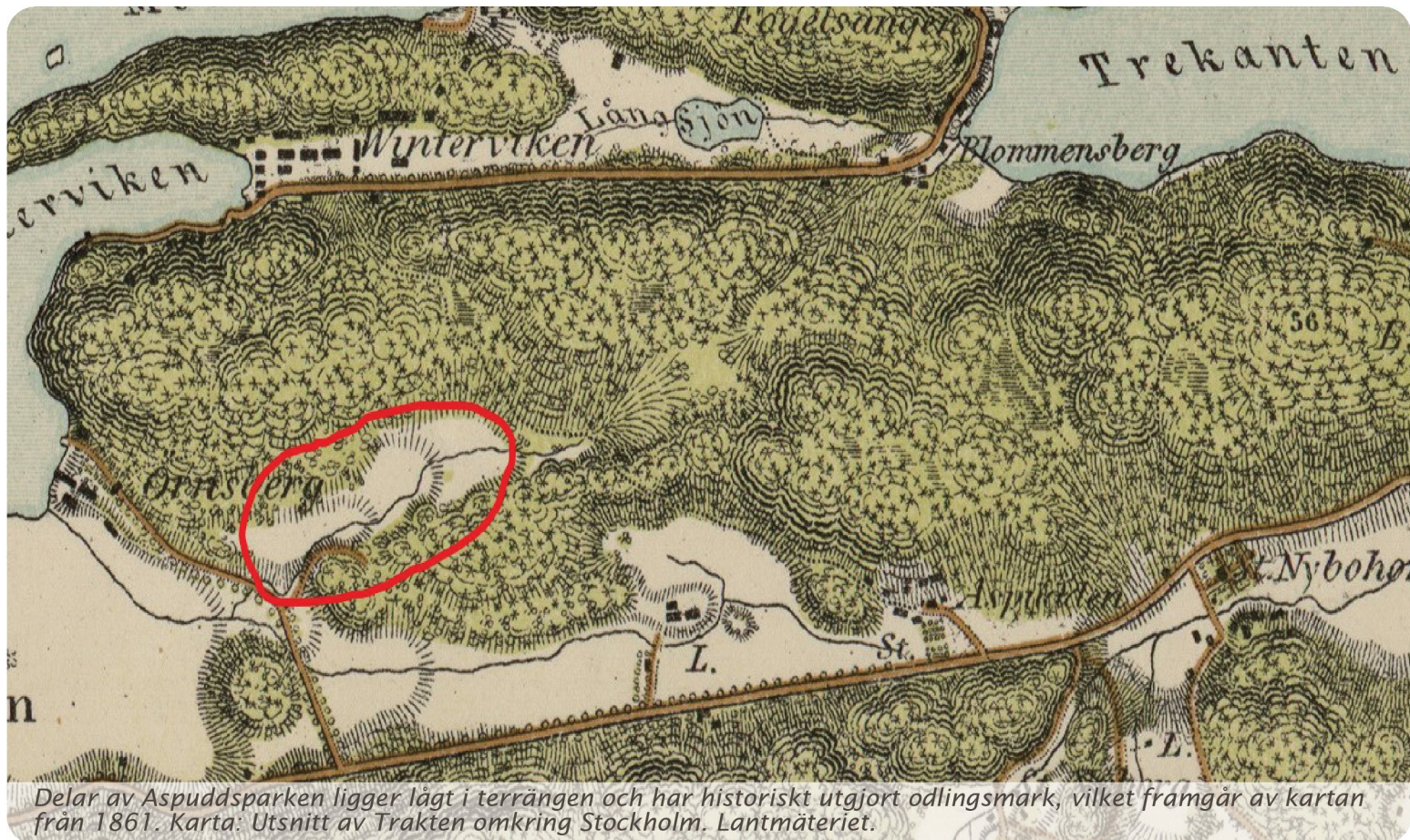
Aspuddens idrottsplats anlades 1913 av Byggnadsaktiebolaget Manhem och fungerade även som folkpark. På fotbollsplanen spelades den första fotbollsmatchen i Sverige mellan två damlag, det skedde 1918 då Stockholms kvinnliga Idrottsklubb mötte ett lag med spelare från olika idrottsföreningar i huvudstadsområdet. IF Linnea arrangerade förutom idrottsevenemang och dans även tivoli med skjutbana, tombola och uppträdanden. År 1919 såldes idrottsplatsen till Stockholms Stad och IF Linnea arrenderade den fram till 1929 varefter Idrottsstyrelsen tog över ansvaret för driften samtidigt som andra idrottsföreningar fick möjlighet att nyttja idrottsplatsen.

Aspuddsparken är ett grönt stråk genom Aspudden med en stor andel ädellövträd (främst ek) längs kanterna. Bilden visar parkområde norr om Aspuddens idrottsplats.

Ortofoto över Aspuddsparken samt Aspudden IP. Lantmäteriet

Delar av Aspuddsparken ligger lågt i terrängen och har historiskt utgjort odlingsmark, vilket framgår av kartan från 1861. Karta: Utsnitt av Trakten omkring Stockholm. Lantmäteriet.

Inom den inhägnade idrottsplatsen finns utöver idrottsplaner en öppen träläktare inbyggd i en slänt och flera äldre byggnader, bland annat en dansbana från 1912 och en entrékiosk från 1930-talet, i parkens sydöstra hörn. Rotundan, dansbanan från 1912, var ursprungligen öppen. Det är oklart när den byggdes in, möjligen skedde det på 1920-talet då den flyttades från sin ursprungliga plats och byggdes upp längre in på Idrottsplatsen. Samtidigt ersattes den äldre träläktaren med en ny.

Aspuddens skola är uppförd efter ritningar av Per Persson och Tore Axén. Skolans huvudbyggnad, en så kallad hallskola, invigdes 1948 tillsammans med två lamellbyggnader länkade till huvudbyggnaden. En gymnastikbyggnad om tre sammanlänkade envånings volymer i souterräng tillkom strax efter det att undervisningslokalerna stod klara. Huvudbyggnaden och lamellbyggnaderna är i tre eller fyra våningar beroende på marknivå. Byggnaderna har bevarat ursprunglig karaktär med gult tegel och inslag av mönstermurning. Redan några år efter invigningen tillkom en matsalsbyggnad i länken mellan den södra lamellbyggnaden och huvudbyggnaden. Matsalsbyggnaden är uppförd i en våning och har gul slätputs. Inom anläggningen finns också lågstadieskola från 1990-talet och en fritidslokal från andra hälften av 1900-talet.

Skolan är högt belägen, centralt i norra delen av Aspudden. Ingång till skolområdet sker från Erik Segersälls Väg och från Blommensbergsvägen. Markbeläggningen varierar, den består dels av asfalt dels av naturmark med ett flertal bevarade barr- och lövträd. På skolgården finns några skulpturala lekredskap föreställande hand, fot och huvud, tillverkade i formgjuten betong. Den övre skolgården dominerar av en senare tillkommen multiarena som upptar större delen av mittpartiet, den nedre delen av skolgården, historiskt avsedd för lågstadieeleverna, har till stor del bebyggts med baracker. Östra delen har styckats av och bebyggts med tre punkthus 2008-2009.

KULTURVÄRDEN

Aspuddsparken är ett tidstypiskt exempel på naturpark utifrån funktionalismens ideal. Parken ingår i en övergripande grönstruktur och har höga bruksvärden.

Aspuddens idrottsplats har samhällshistoriska och idrottshistoriska värden. Dansbanan och entrékiosken vid idrottsplatsen är ur kulturhistorisk synvinkel intressanta rester av idrottsplatsens äldre skede. Byggnaderna har i stort bevarat sin ursprungliga arkitektur och är uttryck för folkparkernas tillkomst.

Skolans naturanpassade placering har stora miljöskapande värden, med positiv betydelse för upplevelsen av området. Den äldre skolbyggnaden är en viktig del av stadsdelens sociala uppbyggnad och har både ett lokal- och samhällshistoriskt värde. Skolbyggnaderna har en tidstypisk och välgestaltad tegelarkitektur och har i huvudsak bevarat dess ursprungliga arkitektur.

KÄNSLIGHET – TÄLIGHET

Aspuddsparken har generellt hög känslighet för tillskott av byggnader och hårdgjorda ytor samt andra åtgärder som bryter mot karaktären naturpark. Grönområdet är centralt för stadsdelen och kransområden.

Äldre sparade träd är viktiga uttryck för Aspuddsskolan planerade helhetsmiljö och är känsliga för borttagande.

Grönområdet ut mot Blommensbergsvägen är känslig för påverkan som bryter sammanhängande större grönstruktur som inkluderar Aspuddsparken och grönytor utmed Blommensbergsvägen.

Skolområdet är marginaliserat och känsligt för ytterligare avstyckning och påverkan av rekreationsytor och grönområden.

OMRÅDE 4: KV TUPPEN, GÅSEN, GÄSSLINGEN

Karaktärsdrag: Enhetligt och konsekvent utformad bebyggelse inom hela området, sadeltak med tegel, ekdetaljer, grov puts, lummiga innergårdar med storvuxna tallar.

BESKRIVNING

Området är planerat som en grannskapsenhet karaktäriserat av hus i park. Lamellhusen ligger indraget från Blommensbergsvägen, vilket bildar en grön förgårdsmark. Stora äldre ekar utmed vägen ger en naturkänsla. Inne i området finns gröna, bilfria stråk med sparade tallar och ekar samt planterade träd. Trädtopparna sträcker sig högre än områdets bebyggelse. Centralt i området finns en större öppen innergård med parkeringar och lekplats med inslag av tallar samt planterade träd. Den varierande grönskan i anslutning till och inom den gemensamma innergården skapar ett för de boende i området avskilt grönt rum.

Passager mellan och genom byggnadskropparna förbinder de gröna rummen med varandra. I norr möter kvarteret en förkastningsbrant med naturmark.

BEBYGGELSE

Området utgörs av tio stycken flerbostads- lamellhus byggda mellan 1947 och 1949 av arkitekterna Ernst Grönwall och Georg Varhelyi.

Fyra byggnader är parallellt placerade längs Blommensbergsvägen, något indraget från gatan och skapar en tydlig gräns mellan gatan och bostadsområdet. Tillsammans med bevarade storväxta tallar, nyplanterade lövträd och berghällar får området parkliknande innergårdar. Bebyggelsen är konsekvent utformad sinsemellan med tydligt, tidstypiskt och arkitektoniskt formspråk som för tankarna till folkhemmets ideal. Sockeln är grovputsad och markeras av ett slätputsat våningsband. Bredvid portarna till trapphusen sitter perspektivfönster i ek och med avfasade hörn. Fasaden är även den grovputsad i brun färg med vit, slät puts som markerar byggnadens kvadratiske fönster.

Bebyggelsen har tills viss del förändrats med tiden såsom nyare fönster, balkongräcken och balkongfronter men har övergripande behållit sin karaktär.

KULTURVÄRDEN

Områdets kulturvärden utgörs i bebyggelsens placering och utformning, samt hur de sammanbinds genom olika zoner av lummiga innergårdar. Trots byggnadernas rationella formspråk syns en arkitekto-

nisk ambition genom flerbostadshusens detaljer såsom den släta putsen som markerar fönstren och trapphusens ekfönster. Bebyggelsens placering samt konsekventa utformning i arkitektur och planlösning, tillsammans med de lummiga innergårdarnas planlösning, ger en inblick i hur man kunde bo i ett flerbostadshus under mitten av 1900-talet.

KÄNSLIGHET - TÅLIGHET

Delområdet har generellt hög känslighet för förändring av karaktären "hus i park".

Grönytor är känsliga för borttagande av äldre ekar och tallar då dessa bidrar till att göra det historiska natur- och kulturlandskapet tydligt.

Områdets enhetliga karaktär gör den mycket känslig för enskilda förändringar och ny bebyggelse. Eventuell bebyggelse bör förläggas utanför området för att inte främmande inslag ska påverka områdets karaktär. Området bedöms vara tåligt för mindre, småskalig bebyggelse såsom nyttobyggnader, förutsatt att den i volym underordnar sig befintlig bebyggelse och följer områdets huvudsakliga kulörer.

Grön förgårdsmark med gamla ekar utmed Blommensbergsvägen. Ekarna höjer sig ovanför bebyggelsen uppförd i tre våningar.

Husen i området är mer indragna från Blommensbergsvägen än i närliggande område (vitt hus i vänsterkant).

Foto vid korsningen Olof Skötkonungs gata / Nydalavägen. Områdets bebyggelse har till viss del förändrats. I detta fall har byggnaden byggts till med en våning.

OMRÅDE 5: KV DOPPINGEN, TÄRNAN, SPILLKRÅKAN M.FL

Karaktärsdrag: Stor variation i bebyggelse, kuperad terräng, bebyggelsen anpassad till topografin, i huvudsak punkthus och småhus. Villabebyggelse från olika tidsperioder, bland annat typhus från 1930-talet, punkthus från 1940-talet samt varierade bostadshus från senare delen av 1900-talet. Gemensamt är anpassningen till terrängen och bevarandet av naturmark på tomter och i kvarteren.

BESKRIVNING

Småhusen ligger i en oregelbunden kvarterstruktur på mindre tomter vars karaktär präglas av de topografiska förhållandena. Där marken är flack och har en djupare jordmån är trädgårdarna anlagda med gräsmattor och planteringar. I bergiga, branta, svår odlade tomtavsnitt är karaktärerna mer av naturtomt. Ofta består tomterna av en blandning mellan trädgårds- och naturtomt.

Karaktäristiskt för miljöerna i området är hanteringen av höjdskillnader genom olika former av murar samt trappor. Topografin innebär även att vägarna slingrar sig upp för berget för att undvika branta stigningar.

BEBYGGELSE

Punkthusen på toppen av bergsryggen utgör orienteringspunkter i stadslandskapet. Marken mellan och omkring husen består främst av hållmark med småvuxna tallar.

Gemensamt är anpassningen till terrängen och bevarandet av naturmark på tomter och i kvarteren.

Området centreras kring två grupper av fristående låga punkthus uppförda kring gemensamma mer eller mindre löst tillskapade gårds-

rum. Båda grupperingarna är uppförda på svårbebyggda krönlägen med berg i dagen. På slänterna nedanför ligger främst småhusbebyggelse utefter de topografiskt anpassade gatorna. Planeringen av gatustrukturen liknar trädgårdsstädernas organiska, miljöanpassade mönster.

Området exploaterades och bebyggdes under 1930- och 1940-talet. Senare bebyggelse har i huvudsak uppförts på tidigare bebyggda tomter efter att ursprungliga hus rivits. Ett par undantag finns, fyra längor med så kallade stadsradhus uppfördes kring 2010 på tidigare parkering i kvarteret Doppingen och ett flerfamiljshus uppfört på solitär avstyckad tomt vid Blommensbergsvägen som uppfördes 2013-2014. I övrigt så har ett antal småhus i området rivits för att uppföra små flerfamiljshus med varierat utförande och varierat resultat sett till anpassning efter områdets bebyggelse.

Södra sidan av Alvastravägen och Olov Skötkonungs väg karaktäriseras av markanta höjdskillnader. Här finns terränganpassade tomter och hus i form av terrasserings, trappor, balkonger och suterrängvåningar, vilket ibland ger en karaktär som för tankarna till alperna eller andra centraleuropeiska bergsområden.

KULTURVÄRDEN

Den påtagliga terränganpassningen i planeringen och anläggandet av vägar och bebyggelse är utmärkande drag för bebyggelsen.

Punkthusgruppernas placering högt i landskapets varierande topografi med markerad placering gör att de är tydligt synliga i omgivningen.

KÄNSLIGHET - TÄLIGHET

Topografin gör att förutsättningarna för nyetablering av bebyggelse är begränsade. Den mark som är obebyggd har till stor del gröna kulturvärden. Delområdet har generellt hög känslighet för borttagande av berg och utjämning av mark som negativt påverkar karaktären av "hus på berg" med stor del naturtomter.

Bebyggelsens, i form av punkthusgruppernas, markerade placering är känslig för konkurrens av ny bebyggelse. Den befintliga bebyggelsen har varierande kvalitet men generellt tål inte områdena med småhusbebyggelse att bebyggas med punktvisa flerfamiljshus. Det skulle ge en tydlig negativ påverkan på grundtanken med den karaktäristiska anpassningen till topografin.

Delområdet är generellt tåligt för mindre tillägg i form av terrasserings, murar och trappor med mera för att hantera områdets nivåskillnader och öka tillgängligheten.

Villorna med tillhörande trädgårdar har behövts anpassas efter terrängen.

Höjdernas bebyggelse utgör orienteringspunkter i det omgivande landskapet.

Olika typer av murar har uppförts för att hantera nivåskillnader på tomterna inom de olika delområdena.

OMRÅDE 6: KV. KORPEN, KRYCKAN, LJUNGSPOVEN M.FL

Karaktärsdrag: Stenstadskaraktär, låglänt, bebyggelsen centrerad utefter Hägerstensvägen som följer en naturlig dalgång. 1910-talets jugendarkitektur med branta takfall, gavlar och frontespiser.

BESKRIVNING

I stenstadens kvartersstruktur ligger mindre parker och grönområden inplacerade mellan husen. Hägerstensvägens cykelväg och trottoar utgör öppna stråk på var sida och skapar en öppen yta mellan dess två kanter. Längs med vägen finns här och var planterade trädrader. Bebyggelsen är längs med delar av Hägerstensvägen indragen vilket gett rum för gröna förgårdar med planterade lövträd och buskar.

Inom områdets kvartersstruktur är bebyggelsen placerad längs med gatorna med öppna eller halvslutna bakgårdar innanför. Bebyggelsen möter ofta en mer öppen yta utanför kvarteret.

I områdets västra del, vid Botvidsgatan, ligger Botvidsparken med lekplats och boulebana. Förutom gräsytor finns här äldre ekar, upp- vuxna björkar och grusstigar som ger parkrummet dess karaktär.

BEBYGGELSE

Gamla Aspudden, 1910-talets hyreshus längs Hägerstensvägen är uppförda som en halvsluten kvartersbebyggelse med en stilmässig prägel av sparsmakad jugend och nationalromantik med en i huvud- sak bevarad ursprunglig arkitektur. Trevåningshusen, med inredd vind, är försedda med utsirade framträdande gavlar, burspråk och vinklade takfall. De slätputsade, oftast ljust gula och beigea, fasa- derna är försedda med enkel dekor. Fönstren fick vid uppförandet en övre del med tät spröjs och de olikformade takfallen försågs med lertegelpannor eller falsad plåt, karaktärsdrag som i stor utsträck- ning bevarats. De flesta lägenheterna bestod av ett eller två rum och kök eller så kallat spisrum med kokmöjligheter och var i snitt 25 m² stora. Standarden var för tiden relativt hög. Köket, eller kokvrån, hade rinnande kallvatten och var utrustat med järnspis och diskbänk av zinkplåt och rummen med kakelugnar. Torrklosetter inrättades under 20-talet i trapphusen och ersattes senare av wc i lägenheterna.

När byggnaderna uppfördes planerades butiker i bottenvåning mot gatan och bostäder i bottenvåning mot förgårdsrum och baksidans gårdar.

Gamla Aspudden är en av de tre tidigaste förstäderna till Stockholm med stadskaraktär, de andra två är Råsunda och Midsommarkransen. Övriga samtida förstäder uppfördes med andra typer av bebyggelse, primärt olika typer av enfamiljshus.

Bebyggelsen var avsedd för stadens arbetarbefolkning och har ett samhällshistoriskt värde. Byggnaderna har tidstypisk monumental arkitektur med omsorgsfullt utformade byggnadsdetaljer.

Trädrader kantar delar av Hägerstensvägen.

KULTURVÄRDEN

Stenstadskaraktären med 1910-tals bebyggelsen är ett utmärkande drag för området, så även 1930-talets kompletterande bebyggelse. Aspudden är en av få förorter med stadskaraktär innan de tunnelba- neanknutna förorterna och satellitstäderna.

1910-tals bebyggelsen är en viktig del i den enhetliga miljön vid Hägerstensvägen och har högt miljöskapande värde.

Bebyggelsen uppvisar generellt hög kvalitet i material och utfö- rande.

KÄNSLIGHET - TÅLIGHET

Anlagda grönytor, förgårdar och alléer är känsliga för intrång.

Befting bebyggelse är känslig för förändring i form av påbyggnad och tillbyggnad samt exteriör påverkan. Tillägg bedöms som tåliga under förutsättning att ändringar innebär en bättre anpassning till ursprunglig utformning.

Längs delar av Hägerstensvägen finns förgårdar med planterad växt- lighet.

Bebyggelsen i området vid hörnet Erik Segersälls väg/Olof Skötkonungs väg möter utåt öppna och gröna ytor.

OMRÅDE 7: KV. ENTITAN

Karaktärsdrag: Grannskapsenhet i relativt flack terräng med lamellhus, delvis placerade ut mot gaturum utan förgårdsmark. Trots det tydliga drag av tidstypisk planering i form av hus i park, synligt i innergårdarna med grönska i form av gräs och inslag av träd.

BESKRIVNING

Området är för Aspudden jämförelsevis flackt, vilket skapat förutsättningar för längre lamellhus. Mot områdets yttre gränser bestående av den breda Manhemsgatan, Hövdingagatan, Blommensbergsvägen samt Hägerstensvägen är lamellhusen placerade ut mot gaturummet. Innanför finns öppna rum bestående av innergårdar med varierande grönska, bland annat av gräsmattor och planterade träd samt buskar och rabatter.

Mellanrum mellan byggnaderna skapar siktlinjer samt gröna passager inom kvarteret men även genom mot närliggande områden.

BEBYGGELSE

Området med bebyggelse uppförd på 1940-talet visar övergången från 1930-talets funktionalistiska stadsplanering, med rader av lamellhus, till de nya idéerna med kvartersbildningar av fristående lamell- eller punkthus grupperade kring gårdar – en trevande eller försiktig form av grannskapsenhet. Tydligt är hur anpassningen av planeringen har gjorts efter de förutsättningar som terrängen ger och det medvetna bevarandet av naturmark i kvarteret, typiskt för "hus i park". De putsade husfasaderna, avfärgade i ljusa jordtoner, är typiskt för Aspuddens 1940-tals bebyggelse, liksom sparsmakade detaljer som gavlarnas burspråk och fasadernas enkla men karaktärsskapande fältindelningar.

Lamellhusen är placerade i direkt anslutning till gaturummet och trottoarerna, med en reserverad stenstadskaraktär utåt men med öppna gröna ytor in mot de gemensamma gårdsrummen. Området visar på en intressant skillnad i planering gentemot det intilliggande område 8. Där är husen indragna från gatan, och i högre grad anpassad till topografin avseende placering. Formen upplevs friare med mer grönska mellan gaturum och bebyggelse. Biograf fanns i ett av husen, entrén finns bevarad men nyttjas numera som varuintag.

Området uppfördes av HSB och ritades av deras eget arkitektkontor, med Curt Strehlenert i spetsen. Byggmästare var den rationaliseringsinriktade Allan Skarne.

KULTURVÄRDEN

Byggnadernas placering har skapar siktlinjer samt gröna passager inom och in till samt ut från området.

Planeringen av kvarteret visar på övergången till grannskapsenheter.

Byggnaderna uppvisar kvalitet i byggande och omsorgsfullt utformade detaljer.

KÄNSLIGHET - TÅLIGHET

Delområdets yttre delar har en stadsmässig karaktär med hus vid gata vilket skiljer kvarteret något från större delen av 1940-tals bebyggelsen i Aspudden som normalt har markerad förgårdsmark. Sett från gatorna är mellanrummen med siktlinjer och passager till gröna innergårdarna känsliga för att byggas igen.

Delområdets inre delar har generellt hög känslighet för förändring av karaktären "hus i park".

Byggnaderna är relativt känsliga för förändring, i synnerhet gäller det bevarade detaljer. Planeringen av kvarteret är känsligt för förändring, relationen mellan bebyggelsen och kvarterets öppna ytor är ett viktigt karaktärsdrag.

En av områdets innergårdar med gemensamma faciliteter samt varierad grönska.

Områdets avgränsas i nordväst av Blommensbergsvägen längs med vilken hus är direkt placerade vid trottoar.

OMRÅDE 8: KV. SIMFÅGELN, KUNGSÖRNEN, LÄRKFALKEN, ROVFÅGELN

Karaktärsdrag: Grannskapsenhet med lamellhus placerade i kuperad terräng med påtaglig växtlighet i form av förgårdsmark och på den allmänna, parkliknande gårdsmarken. Ett typexempel på hus i park

BESKRIVNING

Även detta område har en förhållandevis flack terräng, liknande område 7. Områdets bebyggelse är indragen från omgivande vägar vilket skapar, ofta gröna, förgårdar. Kvarteren kännetecknas av lummiga gröna parkstråk mellan husen med gräsytor, tall, björk och ek samt planterade träd. På vissa håll karakteriseras gemensamma ytor av stadsodling.

Bebyggelsen knyts inom kvarteren ihop av småskaliga, terränganpassade gång- och cykelbanor genom de gröna ytorna.

BEBYGGELSE

Området med bebyggelse uppförd på 1940-talet visar övergången från 1930-talets funktionalistiska stadsplanering, med rader av lamellhus, till de nya idéerna med kvartersbildningar av fristående lamell- eller punkthus grupperade kring gårdar – en trevande eller försiktig form av grannskapsenhet. Området visar på en intressant skillnad i planering gentemot det intilliggande område 7 som är uppfört och ritat av samma konstellation; Allan Skarne och HSB:s arkitekter men för Familjebostäder. Här är husen indragna från gatan,

placeringen har behövt anpassas till topografin i högre utsträckning, formen upplevs friare medan område 7 är tydligt stringent utåt men med öppna gröna ytor inåt. Gemensamt är anpassningen till terrängen och bevarandet av naturmark i och delvis mellan kvarteren.

Husen är grupperade runt en bergig höjd med sparad naturmark. På den kuperade gården finns växtlighet av buskar, lövträd och tallar samt två inhägnade lekytor. De mest kuperade delarna av kvarteret nås via naturstenstrappor. Gården genomkorsas av asfalterade gångvägar. Framför husen finns förgårdar med planteringar inramade av naturstensmurar, naturstensterrasseringar och smidesräcken. I den östra delen av kvarteret Simfågeln finns en liten platsbildning framför butikslokalerna och en asfalterad uppfart kantad med smidesräcken. Ursprungligen planerades för speceributik, charkuteributik samt mjölkbutik i lokalerna.

De oputsade fasaderna sticker ut bland den normalt putsade 1940-tals bebyggelsen i Aspudden. Men det gula teglet faller dock väl in i den gemensamma, tidstypiska färgskalan av ljusa jordtoner. Byggnaderna är mycket avskalade vilket lyfter fram och förstärker värdet av de få men omsorgsfullt utformade detaljerna som dörrpartier, fönster och smide.

KULTURVÄRDEN

De terränganpassade småskaliga gång- och cykelvägar vilka knyter ihop kvarteren utgör ett utmärkande drag för delområdet.

Planeringen av kvarteret visar på övergången till grannskapsenheter.

Byggnaderna uppvisar kvalitet i byggande och omsorgsfullt utformade detaljer.

Byggnaderna är väl inpassade i den kuperade terrängen och utgör en välgestaltad helhet med bevarad ursprunglig arkitektur.

KÄNSLIGHET - TÄLIGHET

Delområdets stora och lummiga innergårdar är generellt känsliga för påverkan som tar grönytor i anspråk.

Delområdets småskaliga och terränganpassade cykel- och gångbanor är känsliga för karaktärsförändring i form av t ex uträtning och breddning.

Området som helhet, med bebyggelse, planering och kvartersmark är känsligt för nybyggnation samt om- och tillbyggnad som påverkar bebyggelsens och/eller områdets karaktär.

Stadsodling på ett av kvarterens gemensamma yta. Här finns förutom pallkragar även både äldre och yngre träd.

Karakteristiskt för området är dess cykel- och gångbanor bland kvarterens lummiga gemensamma ytor.

Lummig höjd mellan bebyggelsen.

BLOMMENSBERGSVÄGEN

Karaktärsdrag: Blommensbergsvägen är förutom en kommunikationshistorisk väg ett grönt stråk i Aspudden med låg placering i topografin, genom sin lokalisering i dalgången. Inom området som utgörs av Blommensbergsvägen återfinns flera äldre träd, däribland äldre ekar.

Blommensbergsvägen löper mellan de beskrivna delområdena i öst-västlig riktning. Vägen följer dalgången och är lågt placerad i topografin. Den låga placeringen i det topografiskt varierande landskapet innebär att bebyggelse placerad högre än vägen skapat olika terränganpassningar ned mot vägen så som murar och trappor. På vissa håll är bebyggelsen placerad nära vägen, på andra är bebyggelsen indragen från vägen vilket lämnat öppna rum mellan gata och bebyggelse. Den grönska som återfinns i dessa öppna rum samt i övrig vegetation längs med Blommensbergsvägen är en del av ett större grönt stråk där även Aspudsparken ingår. Längs med vägen finns ett flertal äldre ekar.

Från Blommensbergsvägen utgår ett antal lokalgator som binder ihop de olika delområdena i Aspudden.

KULTURVÄRDEN

Blommensbergsvägen omges av grönska som består dels av sparade öppna rum mellan väg och bebyggelse och dels av vegetation kopplad till vägens placering i landskapet. Grönskan är en del av ett större grönt stråk.

Placeringen i topografin har dessutom lett till lösningar för tomterna ovanför i form av murar och trappor vilket är ett utmärkande drag för området.

De äldre ekarna som återfinns längs med vägen minner om dalgångens historiska användning som jordbruksmark.

Namnet Blommensbergsvägen har genom sin historia ett kulturhistoriskt värde i sig.

KÄNSLIGHET - TÅLIGHET

Blommensbergsvägen är känslig för påverkan som bryter sammanhängande större grönstruktur som inkluderar Aspudsparken.

Ekar och andra äldre träd utmed Blommensbergsvägen är generellt känsliga för borttagande då dessa bidrar till den gröna karaktären och att göra det historiska natur- och kulturlandskapet tydligt.

Från Blommensbergsvägen utgår flera lokalgator som binder ihop de olika delområdena.

Till höger i bild syns nyare tillägg placerad vid gata.

Längs med Blommensbergsvägen är bebyggelsen vid vissa delar indragen från vägen vilket lämnar lummiga förgårdar och grönområden.

OMRÅDET SOM HELHET

Aspudden präglas av de topografiska förutsättningarna med höga förkastningsbranter och däremellan ett kuperat landskap med en central dalgång som förbinder Örnsbergsviken och Årstaviken. Området är en del av en längre förkastningsbrant vilket präglar topografin i öst-västlig riktning med fortsättning längs Söder Mälarstrand och Stadsgården.

I dalgången löper Hägerstensvägen kring vilken Aspuddens tidigaste bebyggelse är knuten. Närheten och kommunikationerna med staden och industrierna i Liljeholmen var viktiga för etableringen av stadsdelen.

Aspudden har karaktären av tät stenstad i den äldsta delen. Här finns huvuddelen av stadsdelens service och verksamheter samlade. Övriga delar är till stor del planerade med enstaka butiker enligt folkhemsidealets förebild, dessa har dock numera förändrad funktion.

Stenstadskaraktären är tydligt identitetsskapande för Aspudden, även om den i praktiken bara utgör en mindre del av stadsdelens bebyggelse. Den största delen av bebyggelsen tillkom under andra hälften av 1940-talet i form av en mycket varierad bebyggelse men med genomgående tydligt terränganpassad planering. Bebyggelsen domineras av flerfamiljshus med folkhemsidealets förtecken, punkthus, tjockhus och lamellhus uppförda i utspärad naturmark - hus i park. Men även ett stort antal småhus, många gånger typhus från 1930- och 1940-tal, finns i området.

Planeringen av området är en intressant kombination av 1910-talets stadsplan och 1940-talets arkitekturkunskaper där den nya bebyggelsen på ett skickligt sätt placerats in i tidigare utformade kvarter. Arkitekterna har utnyttjat topografin och naturens förutsättningar vid planeringen och förstärker dess karaktär genom att variera hushöjder och husens placering. Lamellbebyggelsen är till stor del uppförd längs med höjdryggarna eller utefter gatorna och punkthusen sam-

Grönstråk

Illustrationen visar områdets grönstråk.

lade i enklaver på höjdlägen för att kunna ses och kännas igen på långt håll men även som en anpassning till topografin.

Aspudden är till sin helhet sedd ett grönt bostadsområde, med stor tillgång till både anlagda och sparade grönområden. I området löper två större grönstråk i öst-västlig riktning. Det övre följer Vintervikens södra kant och är en del av ett större grönt stråk vilket fortsätter norrut i och med Vinterviksparken. Grönstråket följer topografins brant.

Det nedre grönstråket har en mer anlagd karaktär och tar sin form i dalgången. Stråket består av grönska längs Blommensbergsvägen och den större Aspuddsparken. Inom grönstråket finns ekar vilka minner om markens tidigare brukande som betesmark.

Förutom de större grönstråken finns ett antal stadsdelsparker samt grönska inom kvarteren i hela området.

I det övre grönstråket samt Aspuddsparken finns ett utvecklat nät av gång- och cykelvägar. Övriga området knyts samman av ett flertal lokalator.

KULTURVÄRDEN

Aspudden är en av de första förstäderna till Stockholm som uppfördes med stenstaden som förebild. Det är också ett av de första förstadssamhällen som planerades som en arbetarförstad och har ett stort socialt och samhällshistoriskt värde.

Aspuddens äldsta delar är mycket miljö- och identitetsskapande. Den för Aspudden så typiska kvartersbebyggelsen från 1910-talet präglas av en sparsmakad jugendstil och utgör ett gott exempel på en samlad bostadsbebyggelse från seklets början.

P. O. Hallmans stadsplan med slingrande gator, fondmotiv och oregelbundna kvarter är grunden för stadsdelens fysiska struktur. Stadsplanemönstret har ett starkt kontinuitetsvärde. Efterföljande bebyggelse har passats in i strukturen och fyllt igen luckor i gaturum och platsbildningar, delvis enligt den äldre stadsplanen.

Utredningsområdet har en varierad bebyggelse med många årsringar som i stort sammanfattar hela 1900-talets vardagliga bostadsarkitektur. Stadsdelens "årsringar" utgör ett arkitekturhistoriskt värde, vilket förstärks av de övergångar som finns i arkitekturstilar såväl som i planeringsideologi. Dels syns övergången till en mer funktionalistisk stadsplanering med fristående lamell- och punkthus grupperade kring öppna gårdar dels övergången till folkhemsarkitekturens grannskapsenheter med lokala butiker och större halvslutna kvarter med stora grönskande, gemensamma gårdarum.

Funktionalismens terränganpassning och integrering av natur i bebyggelseområden är karaktärsskapande för Aspudden. Sparade äldre ekar med stora kronor vittnar om historisk markanvändning som betesmark. De nya årsringarna ger tydligt avläsbara spår som vittnar om de olika epokenas förutsättningar och ideal.

KÄNSLIGHET OCH TÄLIGHET

Områdena är till stor del fullt utbyggda med undantag av utspärade grönsåk och svårbebyggda bergspartier. De utspärade bergspartierna utgör ett av utredningsområdets karaktärsdrag och att planeringen av befintlig bebyggelse har utnyttjat topografin istället för att radera den.

Den mycket miljö- och identitetsskapande stenstadskaraktären i Aspuddens äldsta delar har högt kulturhistoriskt värde och är i stort känslig för ändring. Gaturummet kring Hägerstensvägen bedöms som tämligen tåligt för förändringar. Förändringar bör dock gynna stenstadskaraktären och sträva efter att anpassas till Hägerstensvägens ursprungliga uttryck av lokal affärsgrata med esplanadintention.

Den ursprungliga planstrukturen är i stort bevarad från P. O. Hallmans stadsplan vilken följer topografin och de naturliga förutsättningarna. Planstrukturen är känslig för ändringar som innebär rätning, sprängning eller som negativt påverkar den befintliga karaktären.

Bebyggelsens tålighet varierar men är generellt relativt känslig för förändring, så är även bostadsområdenas och kvarterens planering. Bebyggelsen är till stor del sparsmakad med få detaljer, vilket bidrar till att bebyggelsen är generellt känslig. Utsmyckning utgörs till stor del av stilfullt utformade praktiska detaljer som entréer, fönster, smide, murar med mera. Men även enkla, karaktärsskapande fältindelningar i fasad förekommer.

P.O.Hallmans stadsplan från 1906, överst, innan bearbetning 1907 då Hägerstensvägens nuvarande utformning tillkom tillsammans med stenstadsbebyggelsen. Nedre kartan visar 1918 års ombearbetning av stadsplanen. Stockholms digitala Stadsmuseum.

Ett axplock av Aspuddens och utredningsområdets varierande bebyggelse.

Illustration årsringar inom området.

TIDS- OCH RUMSMATRIS

PERIOD	ASPUDDEN OCH OMVÄRLDEN	OMRÅDES- OCH KVARTERSNIVÅ	BYGGNAD
FÖRE 1900 <i>STADSNÄRA LANDSBYGD</i>	Industrialiseringen under 1800-talets andra hälft. Aspudden var att betrakta som en stadsnära landsbygd, även om några industrier hade lokaliserats till området.	Området karaktäriserades av öppna brukade dalgångar och skog på höjderna. Terränganpassat vägnät. Topografin med branta bergspartier utgjorde barriärer. Förutom torp fanns, innan utbyggnaden av Aspudden, industribyggelse i form av tegelbruk vid hamnen nedanför Hägerstens gård.	Endast någon enstaka byggnad uppförd innan 1900 finns bevarad. Byggnaderna till gårdarna Lilla och Stora Aspudden revs under exploateringarna på 1900-talet, de sista under 1960-talet. Gården Emmalund vid Pilgrimsvägen, tidigare huvudleden innan Hägerstensvägen drogs fram, uppfördes 1885 och har bland annat fungerat som gårdsslakteri.
1900-1920 <i>FÖRSTADEN TAR FORM</i>	Det sena 1800-talet innebar tillsammans med 1900-talets första decennier en kraftig tillväxt för Stockholm. Staden började att expandera utanför stadstullarna. Kring sekelskiftet inleddes arbetet med att elektrifiera spår- vägstrafiken. Brännkyrka municipalsamhälle dit Aspudden hörde inkorpore- rades med Stockholm 1913. Flera industrier var etablerade i områdena kring Aspudden, bland annat i Liljeholmen, Vinterviken och Örnsberg. Aspuddens exploatering påbörjades av Byggnads AB Manhem 1901. Hallmans plan från 1906, med en för honom och för tiden typisk utformning med trädgårdsstadens förtecken, gjordes om redan 1907 för att få ett högre exploateringstal, med flerbostadshus i en storlek som för Stockholm inte tidigare uppförts utanför tullarna. Även om husen blev större än ursprungli- gen planerat bibehölls grundtanken med uppförande av arbetarbostäder. Hyresgäster lockades, utöver lägenheter med för tiden god standard, med bland annat idrotts- och lekplatser, biograf, butiker, folkskola och koloni- trädgårdar.	Karaktärs- och identitetsskapande period för Aspudden. Sammanhängande bostadshus längs med kommunikationsstråket Hägerstensvägen (då Jarla- gatan) med spårväg som inviges 1911. Rätvinkliga gator och kvarter i delvis slutna kvartersbebyggelse. Utmed huvudgatan flera 3-4 våningshus. Vid tvärgator byggdes sammanhängande tvåvåningshus och villor längre ut från förstadens centrala delar. Mindre parker och grönområden mellan husen. Verksamheter i bottenvåningarna. 	Jugend och nationalromantik. Bostadshusen har putsade fasader, enkel dekor, utsirade gavlar, burspråk och brutna tak med lertegel eller falsad plåt.
1920-1940 <i>UTFYLLNADSBEBYGGELSE</i>	Från 1920 och framåt tar egnahemsrörelsen fart med byggandet av enfa- miljshus för arbetarklass. Hyresgästföreningen i Aspudden var mycket aktiv under 1920- och 1930- talet vilket bland annat resulterade i upprustade lägenheter och förbättrade utemiljöer. Funktionalismens genombrott i Sverige med Stockholmsutställningen 1930. Efter att Byggnads AB Manhem köptes av Esselte år 1920 så genomfördes inte den ursprungliga planen för Aspudden fullt ut. Under framförallt 1930- talet uppfördes bostadsbebyggelse på de vid 1910-talet utsparade tomterna avsedda för serviceinrättningar m.m. HSB köpte in de tomma tomterna och uppförde modernare flerbostadshus.	En liten del av bebyggelsen i Aspudden är från denna period. Främst funktionalism. Friliggande huslängor. Gröna innergårdar - med minimala ingrepp i naturen.	Tidigare dekorativa element skalas bort och lägenhetsytor minskas, sam- tidigt som bostadsstandarden höjs med centralvärme, varmvatten, och wc. Slätputsade fasader i ljusa kulörer eller murat med fasadtegel. 2-3 våningar och stora fönsterrutor utan spröjs. Balkonger vanliga. En handfull byggnader i kv Ljungspoven visar på glidningen från 20-tals- klassisim till funktionalism. <i>Exempel på glidningen från 20-talsklassicism mot funktionalism i Ljungspoven 3. Foto - Mauro Rongione, SSM.</i>

PERIOD	ASPUDDEN OCH OMVÄRLDEN	OMRÅDES- OCH KVARTERSNIVÅ	BYGGNAD
1940-1965 EFTERKRIGSTID, EXPANSION OCH BILISMENS GENOMBROTT	<p>Framtidsoptimism i efterkrigstidens Sverige men begynnande förslumning i Aspudden.</p> <p>Efter att staden köpt marken 1944 inleddes en omfattande utbyggnad av bostäder i Aspudden. Åren efter 1950 uppfördes de sista byggnaderna i planen efter stadens övertagande 1944. Därefter uppfördes endast enstaka byggnader, normalt efter privata initiativ. Ett undantag var dock ett nytt bostadsområde och områdescentrum som uppfördes på ett tidigare koloniområde, i anslutning till Örnbergss tunnelbanestation.</p> <p>Aspuddens och Örnbergss tunnelbanestationer invigdes 1964. I och med att tunnelbanan tillkom lades spårvägen utefter Hägerstensvägen ned. Det ledde till större utrymme för bilismen genom stadsdelen.</p>	<p>Övervägande del av bebyggelsen i Aspudden är från denna period.</p> <p>Grannskapstänkande, med lamellhus grupperade kring gröna gårdar, kompletterade av punkthus i höjdlägen. Terränganpassning utifrån idén om stad i natur. Naturparker med aktivitetsytor för rekreation och fritid.</p> 	<p>Funktionalism med putsade fasader och regelbunden och rationell fönstersättning. Balkonger kopplade till burspråk.</p>
1965-1980 FÖRSLUMNING, SANERING OCH MODERNISM	<p>Politiskt löfte om en miljon bostäder mellan 1965-1975. Industriellt och rationaliserat byggande. Stadssaneringar präglar.</p> <p>Under 1960-talet blev Aspudden allt mer förslummat. Saneringen av Aspudden beslutades 1974 och genomfördes 1975-1982. Framför allt de centrala delarna av Aspudden, dvs delarna som uppfördes innan 1944, sanerades kring 1980. Lägenheter slogs ihop, ett par fastigheter revs och ersattes med nya. En viss förtätning genomfördes samtidigt.</p>	<p>En mindre del av bebyggelsen i Aspudden är från denna period. Miljonprogrammets bebyggelse kännetecknas av friliggande, uppbruten struktur. Gröna gårdar eller ytor mellan husen och hög anpassning till bilismen. Utbyggnad av socialservice, förskolor, parklek.</p> 	<p>Lamellhus, loftgångshus. Tjockhus som historiska pastischer på rivna 1910-tals hus.</p> <p>Ett exempel på kvarter som uppfördes under andra hälften av 1970-talet ligger utefter Hägerstensvägen mellan äldre smalhus och folkhemsbebyggelsen närmare gamla Aspudden och består av loftgångshus typiska för miljonprogrammets rationaliserade byggande.</p>
1980 -2020 FÖRSTADENS RENÄSSANS - FÖR- TÄTNING OCH GENTRIFIERING	<p>I slutet av 1970-talet och framåt beslöt Stockholm stad att förstärka flera närförorter. Satsning på större lägenheter för att locka barnfamiljer och servicehem för de äldre.</p> <p>Bostadsbrist och höga priser i innerstaden har medverkat till att närförorterna utgjort ett alltmer lockande bostadsalternativ. Det stadsnära Aspudden har blivit attraktivt med stigande bostadspriser som följd. Attraktiviteten har inneburit förtätningar i mellanrum och rivning av småhus.</p>	<p>Tillägg av bostadshus i postmodernistisk eller nyfunktionalistisk stil. Ombyggnation och påbyggnader av framförallt småhus. Rivning av småhus i spekulationssyfte för uppförande av små flerfamiljshus. Dessutom stora förskolebyggnader som speglar stor inflyttning av barnfamiljer. Vid nybyggnation har inte alltid tillskotten terränganpassats vilket påverkar Aspuddens karaktär negativt.</p> 	<p>I Aspudden finns olika typer av sentida byggnader såsom stadsradhus, små flerfamiljshus, lamellhus och punkthus i nyfunktionalism.</p>

VÄRDEFÖRHÅLLANDEN OCH FRAMGÅNGSFAKTORER

De olika delområdenas kulturhistoriska värden förhåller sig i varierande grad till varandra. Sättet de är sammanlänkade med varandra bidrar på olika sätt till att bilden av helheten är avläsbar, dessa interna förhållanden beskrivs här som framgångsfaktorer. För Aspudden har identifierats att delområdenas värden förstärks där det rör sig om anpassningen till topografin och planläggningen av området som helhet. Även landskapets dramatiska terrängförhållanden som översatts i bebyggelsens och vägarnas planerade lokalisering och struktur ingår i topografin som en framgångsfaktor för området.

För området är det även en framgångsfaktor hur värden förhåller sig till varandra inom dess gröna strukturer, då de i många fall är bundna till mer än ett delområde. Det kan röra sig om stråk eller generella grönstrukturer i teman som återkommer till följd av gemensam planering mm. Samtidigt så utgör de öppna grönstråken tydliga mellanrum mellan de olika bostadsområdena. Aspuddens större kommunikationsstråk såsom Hägerstensvägen och Blommensbergsvägen kopplar, tillsammans med delområdenas lokalgator, även de ihop området.

En framgångsfaktor är även värdeförhållandet mellan bebyggelsens årsringar vilka är tydligt avgränsade och visar på olika tiders rådande arkitektoniska planeringsideal.

Nedan listas rekommendationer vilka kan stärka framgångsfaktorerna utifrån dess kulturhistoriska värden och därmed tillvarata och utveckla de kulturhistoriska spåren i stadsmiljön. Avsnittet behandlar först Aspudden som helhet för att sedan specificera rekommendationer för det aktuella området Kv Kolibrin, Härfågeln, Paradisfågeln, Tofsvipan samt delar av Blommensbergsvägen och Erik Segersälls väg.

ASPUDDEN SOM HELHET

Framgångsfaktor: Planeringen efter områdets topografiska förutsättningar ger området mycket av dess karaktär och dess kvalitéer.

- Terränganpassa bebyggelsen till rådande topografiska förhållanden på platsen. Undvik att jämna ut höjdskillnader.
- Medveten utformning av eventuella murar och trappor. Murar och trappor utgör ett estetiskt inslag samtidigt som murar markerar områden och möjliggör terränganpassning av tomter, trappor förbinder områden i annars otillgängliga passager.
- Värna högt liggande utsiktspunkter.

Framgångsfaktor: Naturen finns alltid nära om än i olika former. Dels i form av större sammanhängande grönstråk dels i form av medveten planerad grönstruktur såsom grönytor i kvartersmark, parkmark, småhusträdgårdar, planterad eller utsparat förgårdsmark.

- Värna de sammanhängande grönstråken.
- Integrera grönska i bostadskvarter – bebyggelsen finns och syns, men smälter in i naturen.
- Bidra till öppna till halvöppna strukturer med passager och siktstråk till gröna innergårdar.
- Bibehåll tillgängligheten till och mellan områden genom terränganpassade och bilfria gång- och cykelstråk.
- Skapa gröna förgårdar med bebyggelse indragen från vägen i miljöer där detta är karaktäristiskt.
- Spara äldre, stora ekar som minner om historisk markanvändning.
- Bevara de gröna bakgårdarna.

Framgångsfaktor: Bebyggelsen uppvisar tydliga årsringar som illustrerar olika stil- och planeringsideal samtidigt följer den generellt den topografiskt anpassade stadsplanen. Husens färgskala är sammanhållen.

- Stenstadsbebyggelsens lokalisering utefter Hägerstensvägen planerades som en symbios mellan lokalgata och boulevard - funktionalism och estetik. Det är en av de mest miljöskapande faktorerna i området och ger möjligheter till framtida utveckling med tämligen brett spektrum, så länge det inte innebär negativa konsekvenser för områdets kulturhistoriska värden.
- 1940-talets kvarterslokaler som ursprungligen rymt affärer innebär en möjlighet att öka levandegörandet av området, det fungerar redan nu i vissa stråk eller kvarter. Vissa lokaler lämpar sig givetvis bättre än andra beroende på bland annat lokalisering. Förutsättningarna kan dock påverkas vid framtida planering av områdena.
- Tak bör vara belagda med rött tegel eller svart falsad plåt.
- Färgskala och fasadmateriäl bör anpassas till områdets karaktär.

AKTUELLT OMRÅDE

Det aktuella området ingår i två delområden, för rapporten kallade Kv Grågåsen och Kv Kolibrin, Härfågeln, Paradisfågeln, Tofsvipan. I Kv Grågåsen är de topografiska skillnaderna tydliga, med småhus-tomter inplacerade på en höjdsträckning som sluttar ner och mynnar ut mot Blommensbergsvägen. Nedanför branterna övergår områdets vegetation i ett grönstråk som löper utmed Blommensbergsvägen, med bland annat lövskog med äldre stora ekar. Kv Kolibrin, Härfågeln, Paradisfågeln, Tofsvipan har punkthus placerat på höjd omgivet av utsparat grön mark. Den befintliga bebyggelsen uppförd mellan 1947-1949 är planerad efter områdets topografiska förutsättningar. För att tillvarata och utveckla områdets kulturhistoriska värden i delområdet föreslås att:

- Ny bebyggelse bör förhålla sig till omgivande vegetation och inte vara högre än anslutande fullvuxna träd.
- Lamellhus ansluter till befintlig årsring och behöver en medveten gestaltning i förhållande till karaktären. De bör ha en anpassad färgskala, terränganpassas samt ha tak i form av sadeltak belagda med rött tegel.
- Stadsradhus ses som en ny årsring och tillåts därför ha ett friare formspråk, men de bör ha en anpassad färgskala, traditionellt fasadmateriäl såsom trä, puts eller tegel och terränganpassas.
- Utmed Blommensbergsvägen bör utrymme för förgård planeras in.
- Skapa öppna till halvöppna strukturer med passager och siktstråk till gröna innergårdar mellan huskroppar.
- Bibehåll områdets gröna karaktär.
- Spara äldre, stora ekar och tallar.

KÄLLFÖRTECKNING

TRYCKTA KÄLLOR

Blomberg, I., Wehlin-Fürst, E. (1998) *Aspudden*. Stockholm: KTH Arkitektur

Nyréns Arkitektkontor (2011) *Landskapsanalys Hägerstensåsen*. Stockholm: Nyréns Arkitektkontor

Nyréns Arkitektkontor (2012) *Aspudden och Midsommarkransen kulturmiljöutredning*. Stockholm: Nyréns Arkitektkontor

Pahl, L. (1998) *Aspuddens Idrottsplats ur Hägerstensbyggden 1998*, Stockholm

Riksantikvaren (2009) Kulturmiljöanalys: *En vägledning för användningen av DIVE- analys*. Oslo: Riksantikvaren (översättning Stockholm: Riksantikvarieämbetet)

Stahre, N-G., Fogelström, P-A., Ferenius, J., Lundqvist, G. (1982) *Stockholms gatunamn*. Stockholm: Stockholmsmonografier utgivna av Stockholms kommun

DIGITALA KÄLLOR

Bebyggelseregistret

Digitala stadsmuseet

Digitalt museum

Google maps

Lantmäteriets karttjänst

Stockholms stad, Stockholm växer

Stockholmskällan

